

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М. І. ПИРОГОВА

ГЛОСАРІЙ
МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ
З ДИСЦИПЛІН МЕДИЦИНА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ,
ЕКСТРЕМАЛЬНА МЕДИЦИНА, ЕКСТРЕНА ТА НЕВІДКЛАДНА
МЕДИЧНА ДОПОМОГА

для здобувачів вищої освіти спеціальностей 222 «Медицина»,
228 «Педіатрія», 225 «Медична психологія», 221 «Стоматологія»,
226 «Фармація, промислова фармація», лікарів інтернів.
Для здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей денної та заочної форм
навчання.

Глосарій до навчальних дисциплін «Медицини надзвичайних ситуацій» «та «Екстремальна медицина», «Екстрена та невідкладна медична допомога» для здобувачів вищої освіти спеціальностей 222 «Медицина», 228 «Педіатрія», 225 «Медична психологія», 221 «Стоматологія», 226 «Фармація, промислова фармація» та лікарів інтернів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання. /Укл. Авторський колектив. – Вінниця: ТВОРИ, 2025. – 68 с.

ISBN 978-617-552-860-0

Авторський колектив:

Матвійчук М.В. - канд.мед.наук, доцент, завідувач кафедри медицини катастроф та військової медицини ВНМУ ім. М.І. Пирогова, Ангельська В.Ю. - старший викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини ВНМУ ім. М.І. Пирогова, Чорна В.В. – доктор медичних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини ВНМУ ім. М.І. Пирогова, Шевчук А.М. - канд.псих.наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини ВНМУ ім. М.І. Пирогова, Гуменюк Н.І. - старший викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини ВНМУ ім. М.І. Пирогова, Пашковський С.М. - канд. мед. наук, доцент, начальник Військово-медичного клінічного центру Центрального регіону, Поляруш В.В. - старший викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини ВНМУ ім. М.І. Пирогова, Тимчук Є.В. – канд.мед.наук, викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини ВНМУ ім. М.І. Пирогова, Сидорчук Т.М. - старший викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини ВНМУ ім. М.І. Пирогова, Дубовий О.О. - старший викладач кафедри медицини катастроф та військової медицини ВНМУ ім. М.І. Пирогова.

Рецензенти:

1.**Дмитрієв Д.В.** – д.мед.н., професор Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,

2.**Гринзовський А.М.** – д.мед.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри медицини надзвичайних ситуацій та тактичної медицини Національного медичного університету ім. д.мед.н., професор О.О. Богомольця,

3.**Макаров В.В.** – д.мед.н., професор, Лауреат Національної премії України імені Б.Патона, завідувач кафедри хірургії № 4 Харківського національного медичного університету.

Глосарій підготовлено для здобувачів вищої освіти спеціальностей 222 «Медицина», 228 «Педіатрія», 225 «Медична психологія», 221 «Стоматологія», 226 «Фармація, промислова фармація», лікарів інтернів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання, хто прагне поглибити знання для вдосконалення мовної, термінологічної та комунікаційної компетентностей з дисциплін медицина надзвичайних ситуацій, екстремальна медицина, екстрена та невідкладна медична допомога.

Рекомендовано:

Вченою Радою Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (протокол № 11 від «19 червня» 2025 року)

Глосарій розроблено для здобувачів вищої освіти спеціальностей 222 «Медицина», 228 «Педіатрія», 225 «Медична психологія», 221 «Стоматологія», 226 «Фармація, промислова фармація» та лікарів інтернів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання.

Затверджено засіданням кафедри
медицина катастроф та військової медицини
Протокол № 6 від 22 січня 2025 р.

З М І С Т

	Стор.
Передмова	4
Українська абетка.....	7
Алфавітний покажчик глосарію	7
Глосарій до навчальних дисциплін	21
Скорочення	64
Використана література.....	65

ПЕРЕДМОВА

Глосарій (лат. *glōssarium* — «словник глос») — це список понять/термінів в медичній галузі з їхніми визначеннями (перелік слів і висловів) для кращого спілкування певними «професійними» висловами й термінологією.

Медичні українські терміни виникли ще в праслов'янську епоху, яка формувалась на власній незалежній мовній основі. Перші медичні-терміни з'явилися в усній народній українській мові. Медичні-терміни використовували у X-XII ст. Медичні-терміни зустрічались у Церковному уставі Володимира Великого (996) при владі Ярослава Мудрого (1016). У одній з найпопулярнішої книзі XI ст. «Ізборник Святослава» вперше зустрічаються медичні-терміни хвороб, способи лікування, види ран тощо. У Києво-Печерському патерику, в рукописних літописах Київської Русі-України «Повісті временних літ» Нестора Літописця (1019), у спеціальних «зільниках» та лікарських порадицях закріплено у письмовій давньоукраїнській мові численні медичні-терміни в галузі здоров'я, хвороб, лікування, позначення лікувальних закладів. З розвитком монастирської (ченці-лічці), цехової (цирульники), козацької військової медицини з'являються нові медичні-терміни.

Перший в Україні буквар зі словником медичних-термінів Лаврентія Зизанія (Тустановського) «Наука ку читанню і розумінню письма словенського», написаний давньоукраїнською мовою і вперше надрукований у 1596 р., який містив слова-терміни з питань здоров'я і хвороб.

В «Лексиконі словенороському» Памви Беринди (1627) медична-термінологія стосувалась анатомічних, фізіологічних назв, який містив біля 7000 слів, подано тлумачення термінів українською літературною мовою, які були перевидано в Кутейнській друкарні (біля Орші) 1653 року. Терміни медичного змісту були представлені у Лексиконах Епіфанія Славинецького медична-термінологія і була доступною українською мовою, якою спілкувалися тоді в Києві.

В середині XVI столітті «Лексикон греко-словено-латинський» науковій і практичній медицини використовувались грецькі і латинські медичні-терміни того часу.

Активізація медичної-термінології бере свій початок у друкованих медичних книгах XVII ст. понад 500 староукраїнських медичних-термінів (хвороби, ліки тощо). Медична-термінологія пройшла багатовіковий шлях свого становлення, постійного поповнення та надійно закріпилася в загальнонавчальному фонді медичної української мови (Дидик-Меуш Ганна. Українська медицина. Історія назв. Львів, 2009. — 400 с.).

Формування сучасної наукової української медичної термінології почалось з появою перших наукових медичних видань українською мовою у XIX ст. які мали праслов'янське та східнослов'янське походження але в цей час з'являється вплив грецької і латинської мови (бактерії, діабет, анемія), все більше медичної термінології є з давньогрецької та арабської медицини.

Негайна потреба в сучасній науковій медичній термінології виникла у 70-х рр. XIX ст. коли з'являються медичні науково-популярні видання.

На початку XX ст. відбулось становлення української науково-медичної фахової термінології та складання, випуск перших фахових медичних словників.

Перші роботи написані Верхратським І., Озаркевичем Є. (Львів), Галин М., Корчак-Чепурківським О., Черняхівським О., Черняхівським Є., Цешківським Ф., Курило О. (Київ), Горбачевським І. (Прага).

Вперше (1898) Є. Озаркевичем «Лікарського збірника НТШ» (Львів) в науково-медичній праці в кінці кожного випуску друкувався «термінологічний витяг» – німецькою, латинською, українською мовами словничок медичних термінів. За 10 років праці Є. Озаркевичем у місячнику «Здоровле» надруковано біля 3 тисяч медичних термінів за абеткою від Aas до Cirula. Саме Є. Озаркевич був першим укладачем-науковцем у становленні української науково-медичної термінології за 30 років до виходу словника Г. Голоскевича, за 20 років до появи словника Б. Грінченка.

В Києві таку роботу проводили в медичній секції Українського наукового товариства під керівництвом М. Галин (1917) використовували досвід Є. Озаркевича. В перших науково-медичних працях використовували медичні терміни, як наприклад: більмо, блювота, вивих, вилив крові, глисти, запалення, запаморочення, зіниця, зизоокість, знесилення, кашель, корчи, кровотеча, кишки, ліки, набряк, недуга, нудота, операція, параліч, пацієнт, пульс, синьці, сироватка крові, харкотиння, шпиталь тощо.

Наукова медична термінологія перших українських праць формувалася трьома шляхами:

1 – використання термінів української літературної і народної мови того часу, що включала багато слів, пов'язаних з будовою тіла людини, станом її здоров'я і хворобами;

2 – використання латинської термінології, на якій ще недавно виключно ґрунтувалася медична наука; адаптовані до української мови латинські терміни найчастіше вживали для позначення наукових понять анатомії, фізіології, хірургії, найменування хвороб;

3 – впровадження в наукові праці вироблених авторами українських термінів, частина яких пройшла випробування часом і залишилася в ужитку до нині.

Із плином часу й відповідно до потреб галузей і здобувачів в контекстах різних інноваційних тенденцій поняттєвий зміст термінів (мовних знаків понять) здатний допомогти здобувачам опанувати конкретну дисципліну за допомогою глосарію.

Основна мета написання глосарія для здобувачів вищої освіти полягає у тому, щоб забезпечити їх чітким і систематизованим набором термінів, що стосується дисциплін «Медицина надзвичайних ситуацій, екстремальна медицина, екстрена та невідкладна медична допомога».

Такий глосарій покликаний допомогти здобувачам:

- опанувати ключову термінологію, необхідну для роботи в умовах надзвичайних ситуацій;

- підготуватись до швидкого й ефективного реагування на невідкладні стани;

- підвищити рівень розуміння складних медичних процесів та процедур;

- полегшити вивчення спеціалізованих дисциплін і покращити професійну комунікацію з іншими медичними працівниками.

Глосарій навчальне лексикографічне видання – допоможе здобувачам у процесі самостійної роботи ефективніше опрацьовувати текстові навчальні методичні матеріали до навчальної дисципліни «Медицина надзвичайних ситуацій, екстремальна медицина, екстрена та невідкладна медична допомога» та використовувати у навчальній і фаховій комунікації та когнітивній (пізнавальній) діяльності наведені актуальні глоси. Глосарій також покликаний збільшити лексичний (у тому числі термінологічний) запас здобувачів вищої освіти, що сприятиме якісному опануванню базових і складних понять вищезгаданих дисциплін. Матеріали глосарія корисні магістрантам й аспірантам для піднесення мовної, мовленнєвої, термінологічної і комунікативної компетентностей, необхідних для здобуття освітньої (магістр) та освітньо-наукової кваліфікацій (PhD).

Глосарій також сприятиме інтеграції знань та створює фундамент для подальшого професійного розвитку в галузі екстреної медицини.

УКРАЇНСЬКА АБЕТКА

(33 літери)

Аа Бб Вв Гг Ґґ Дд Ее Єе Жж Зз Ии Іі Її Йй Кк Лл Мм Нн Оо Пп
Рр Сс Тт Уу Фф Хх Цц Чч Шш Щщ Ъ (знак м'якшення) Юю Яя

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ГЛОС

А

1. Абдомінальні поштовхи	21
2. Абсцес	21
3. Аварія	21
4. Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи	21
5. Автоінтоксикація	21
6. Автоматична зовнішня дефібриляція (АЗД)	21
7. Агонія	21
8. Адинамія	21
9. Адреналін	21
10. Аерозольний	22
11. Алгоритм	22
12. Алгоритм ABCDE	22
13. Алгоритм SAMPLE	22
14. Алергія	22
15. Альвеолярний шунт	22
16. Аміак	22
17. Аміаку розчин	22
18. Амідарон	22
19. Амнезія	22
20. Ампутація	22
21. Анальгетики	23
22. Анальгезія	23
23. Анамнез	23
24. Анафілаксія	23
25. Анафілактичний шок	23
26. Анемія	23
27. Анестезія	23
28. Анізокорія	23
29. Антидот	23
30. Антикоагулянти	23
31. Антиоксична імунотерапія	23
32. Анурія	23
33. Аорта	23
34. Аортальний клапан	23
35. Аортокавальна компресія	24

36. Апноє	24
37. Арефлексія	24
38. Аритмії серця	24
39. Артеріальний тиск	24
40. Артеріальна гіпертензія	24
41. Артеріальна гіпотензія	24
42. Артеріальна кровотеча	24
43. Артерії	24
44. Асептика	24
45. Асептична пов'язка	24
46. Асептична (операційна) рана	24
47. Асистолія	24
48. Аспірація	24
49. Астма (Бронхіальна астма)	24
50. Астматичний статус	25
51. Асфіксія	25
52. Асфіктичне	25
53. Атропін	25
54. Атрофія	25
55. Аускультация	25
56. Аутомобілізація	25
57. Афект	25

Б

58. Базові реанімаційні заходи (БРЗ)	25
59. Балістика	25
60. Балістика ран	25
61. Балотация	26
62. Баротравми, викликані ударною хвилею	26
63. Бацила Кальметта-Герена (БЦЖ; BCG)	26
64. Білоглазова симптом (симптом "Котячого ока")	26
65. Біль	26
66. Біль при раптовому послабленні тиску/симптом подразнення очеревини	26
67. Біологічний захист (БЗ)	26
68. Біологічна зброя (бактеріологічна зброя)	26
69. Біологічна смерть	26
70. Біотероризм	26
71. Блювання	26
72. Бойова втома	26
73. Бойова і оперативна стресова реакція та бойова втома	27
74. Бойовий стрес	27
75. Бойова травма	27
76. Больовий синдром	27

77. Болус-Ін'єкція	27
78. Бойові отруйні речовини	27
79. Брадикардія	27
80. Брадіпное	27
81. Бригада ЕМД	27
82. Бронхоспазм	27
83. Бронхіальна обструкція (бронхообструктивний синдром - БОС)	27
84. Бронходилататори	27

В

85. В/в (скорочення на позначення «внутрішньовенно»)	28
86. В/в катетер великого діаметру	28
87. Вазоконстрикція	28
88. Вакуумна шина Амбу	28
89. Введення рідини	28
90. Везікула	28
91. Вентиляція	28
92. Вибухова травма	28
93. Вивих суглоба	28
94. Використання допоміжних дихальних м'язів	28
95. Випаровування	28
96. Високоенергетична травма	29
97. Відділення ЕМД	28
98. Відкритий перелом	29
99. Відкритий пневмоторакс	29
100. Відмороження	29
101. Відшарування плаценти	29
102. Вірус гепатиту В (HBV)	29
103. Вірус гепатиту С (HCV)	29
104. Вірус імунodefіциту людини (ВІЛ, НІВ)	29
105. Внутрішній орган порожнини	29
106. Внутрішньогрудна частина живота	29
107. Внутрішньоочний тиск (ВОТ)	29
108. Внутрішньочерепний тиск (ВЧТ)	29
109. Волемічний статус (рівень гідратації)	29
110. Вторинна гіпотермія	30
111. Вторинне зіткнення	30
112. Вторинне обстеження пацієнта з травмою	30
113. Вторинне ушкодження	30
114. Вторинне ушкодження головного мозку	30
115. Вторинне ушкодження спинного мозку	30
116. Виклик екстреної медичної допомоги	30

Г

117. Гартфордський консенсус	30
118. Гастроентерит	30
119. Гематома	30
120. Гемоперикард	30
121. Геморагічний шок	30
122. Гемостатичні (кровоспинні) засоби	30
123. Гемоторакс	31
124. Гіперрезонанс	31
125. Гіпертермія	31
126. Гіпервентиляція	31
127. Гіповолемічний шок	31
128. Гіпоглікемія	31
129. Гіпоксія	31
130. Гіпотермія	31
131. Глибина опіку	31
132. Голкова декомпресія	31

Д

133. Дегідратація	31
134. Дезінсекція	31
135. Дезінфекція	31
136. Дезорієнтація	31
137. Деконтамінація	32
138. Делірій	32
139. Делірій з ажитацією (EXD)	32
140. Деменція	32
141. Дератизація	32
142. Дефібрилятор	32
143. Дефібриляція	32
144. Дилатація	32
145. Дисоціативний анестетик	32
146. Дистанційне оцінювання в медицині (RAM)	32
147. Дистрес	32
148. Дитяче автокрісло	32
149. Дихальний об'єм	33
150. Дихальна недостатність	33
151. Діабетичний кетоацидоз (ДКА)	33
152. Діафорез	33
153. Дієздатність	33
154. Доктрина Монро-Келлі	33
155. Домедична допомога	33
156. Дорожньо-транспортна пригода	33

157. Дренаж	33
-------------------	----

Е

158. Евакуація	33
159. Евентрація	33
160. Еклампсія	33
161. Екстракорпоральна мембранна оксигенація	34
162. Експрес-огляд травм	34
163. Екстремальна ситуація	34
164. Екстрена медична допомога (ЕМД)	34
165. Екстрений виклик	34
166. Електричний опік	34
167. Електричний удар	34
168. Електрична активність без пульсу	34
169. Електротравми	34
170. Емболія	34
171. Емоції	34
172. Емфізема легень	34
173. Ендокард	34
174. Ендорфіни	34
175. Епідемія	35
176. Епінефрин	35
177. Епізоотія	35
178. Еліфіготія	35
179. Еритроцити	35
180. Есхаротомія	35
181. Еустрес	35

З

182. Загальне враження	35
183. Закрита травма	35
184. Закритий перелом	35
185. Закриті питання	35
186. Замерзання	35
187. Заочеревинний простір	35
188. Запалення	36
189. Запобіжні заходи у разі інфекцій, що передаються контактним шляхом	36
190. Запобіжні заходи у разі інфекцій, що передаються повітряно-краплинним шляхом	36
191. Засоби індивідуального захисту	36
192. Застраглі предмети	36
193. Захисне напруження м'язів (дефанс)	36

194. Заходи безпеки у разі інфекцій, що передаються повітряно-краплинним шляхом	36
195. Збудження	36
196. Звіт MIST	36
197. Згода	36
198. Зінична реакція	36
199. Змінений психічний стан	36
200. Змінений стан свідомості (ЗСС)	36
201. Зміщення (девіація) трахеї	36
202. Зовнішня маніпуляція на гортані (ELM)	36
203. Зона евакуації	36
204. Зона карантину	37
205. Зона комоції (молекулярного струсу)	37
206. Зона контузії	37
207. Зона надзвичайної ситуації	37
208. Зона непрямой загрози	37
209. Зона прямої загрози	37
210. Загоснення рани	37

Ж

211. Життєві показники	37
212. Жирова емболія	37

І

213. Ізольована травма	37
214. Імобілізація	37
215. Імунітет	37
216. Інгаляційні опіки	38
217. Індекс підозри	38
218. Інстинктивна поведінка	38
219. Інсульт	38
220. Інтубація	38
221. Імобілізація	38
222. Інцидент із кількома потерпілими (ІКП)	38
223. Інфаркт міокарда	38

К

224. Капнограф	38
225. Карантин	38
226. Кардіоверсія	38
227. Кардіогенний шок	39
228. Карта виїзду екстреної (швидкої медичної допомоги) форма №110/о	39

229. Катастрофа	39
230. Кататравма	39
231. Категорії підстанцій, що надають ЕМД	39
232. Категорії станцій, що надають ЕМД	39
233. Катетеризація	39
234. Кінематика	39
235. Кінетична енергія	39
236. Кіфоз	39
237. Клінічна смерть	39
238. Колапс	39
239. Кома	39
240. Комбінована травма	39
241. Комітет екстреної тактичної допомоги пораненим (С-ТЕСС)	40
242. Компартмент-синдром	40
243. Компенсація	40
244. Конвекція	40
245. Конверсія турнікета (заміна турнікета)	40
246. Конвульсії	40
247. Контактні відмороження	40
248. Контрольні фактори	40
249. Контрольована зона	40
250. Концепція оперативно-рятувальної групи	40
251. Крепітація	40
252. Криза	40
253. Критична ситуація	40
254. Критичний виклик	40
255. Кровотеча	41
256. Кропив'янка/уртикарний висип	41

Л

257. Ларингоспазм	41
258. Ларингоскопія	41
259. Легеневий комплаєнс	41
260. Летаргія	41

М

261. Масаж серця	41
262. Масивний гемоторакс	41
263. Місце події	41
264. Медикаментозно-асистована інтубація (MAI)	41
265. Медичний тріаж	41
266. Метод «кенгуру»	41
267. Механізм травми	41
268. Мішок Амбу	41

269. Мінно-вибухові поранення	42
270. Множинна травма	42

Н

271. набряк або едема	42
272. Надгортанний повітропровід (НГП; SGA)	42
273. Надзвичайна ситуація загальнодержавного рівня	42
274. Надзвичайна ситуація місцевого рівня	42
275. Надзвичайна ситуація об'єктового рівня	42
276. Надзвичайна ситуація регіонального рівня	42
277. Назофарингеальний повітропровід	42
278. Напружений пневмоторакс	42
279. Напрямок поранення	42
280. Наркóтик	42
281. Насичення (сатурація) крові киснем (O ₂)	42
282. Настрій	43
283. Невипадкова травма	43
284. Невідкладний стан людини	43
285. Негайна евакуація	43
286. Неекстрений виклик	43
287. Незаконний обіг радіоактивних матеріалів	43
288. Нейрогенний шок	43
289. Нейтральне положення	43
290. Непритомність	43
291. Непрофільний виклик	43
292. Нервово-судинна травма	43
293. Нижня кінцівка (нога)	44
294. Нормальна вентиляція	44

О

295. Обмеження рухливості хребта	44
296. Обмороження	44
297. Обсервація	44
298. Обструкція дихальних шляхів	44
299. Ознаки пристібання паском безпеки	44
300. Оклюзійна наліпка	44
301. Оксигенотерапія (оксигенація, киснева терапія, додатковий кисень)	44
302. Озноб	44
303. Олігурія, олігоурія	44
304. Оперативно-диспетчерська служба	44
305. Опіат	44
306. Опік	45
307. Опік унаслідок вдихання диму	45

308. Опіковий шок	45
309. Опікова токсемія	45
310. Опікова септикотоксемія	45
311. Орієнтація	45
312. Орофарингеальний повітропровід	45
313. Основне обладнання	45
314. Остеопороз	45
315. Отруєння	45
316. Отруєння чадним газом	45
317. Оцінка місця події	45
318. Оцінка стану пацієнта ITLS	45
319. Очеревина	45

П

320. Пандемія	45
321. Паніка	46
322. Парадоксальний пульс	46
323. Параекстремальні умови	46
324. Парестезія	46
325. Пасок безпеки	46
326. Патофізіологія старіння	46
327. Пацієнт, якого неможливо врятувати	46
328. Пацієнти, які не співпрацюють	46
329. ПЕД гамма-випромінення	46
330. Педіатричний трикутник	46
331. Первинна гіпотермія	46
332. Первинне обстеження пацієнта з травмою	47
333. Первинне ушкодження головного мозку	47
334. Первинне ушкодження спинного мозку	47
335. Первинний огляд ITLS	47
336. Перевертання зафіксованого пацієнта (маневр «log-roll»)	47
337. Перелом	47
338. Перехідні стани	47
339. Перикардіальний випіт	47
340. Перкусія	47
341. Перфузія	47
342. Підозрілий матеріал/об'єкт	47
343. Підрозділи спеціальної зброї і тактики (SWAT)	47
344. Планування місця направлення	47
345. Плевральна порожнина	48
346. Пневмонія	48
347. Пневмоторакс	48
348. Поведінка за навичками	48
349. Повторний огляд	48

350. Поєднана травма	48
351. Поза триножника	48
352. Позаматкова вагітність	48
353. Порізи/рвані рани	48
354. Посткомоційний синдром	48
355. Постконтактна профілактика (РЕР)	48
356. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)	48
357. Початкова оцінка	48
358. Почуття	48
359. Правило дев'яток	48
360. Прееклампсія	48
361. Призупинення або припинення реанімації	49
362. Проковтування/потрапляння в організм	49
363. Променевий опік	49
364. Проникаюча радіація (іонізуюче випромінювання)	49
365. Проникаюча радіація	49
366. Проникна травма	49
367. Простий пневмоторакс	49
368. Протекція дихальних шляхів	49
369. Протиудар	49
370. Прохідність дихальних шляхів	49
371. Процедура передавання	49
372. Прямий тиск на рану	49
373. Психіка	49
374. Психічні властивості	50
375. Психічні процеси	50
376. Психічні стани	50
377. Психоз	50
378. Психологічний дебрифінг	50
379. Пульсовий тиск	50
380. Пульсоксиметрія	50
381. Пункт постійного базування бригади ЕМД	50
382. Пункт тимчасового базування бригади ЕМД	50

Р

383. Рабдоміоліз	50
384. Радіаційна безпека (РБ)	50
385. Радіаційно небезпечний об'єкт	50
386. Радіоактивне забруднення	50
387. Радіоактивне забруднення місцевості	51
388. Радіоактивне забруднення поверхні, що знімається (нефіксоване)	51
389. Радіоактивне забруднення поверхні, що не знімається (фіксоване)	51
390. Радіоактивні матеріали (РМ)	51
391. Радіопротектори (радіозахисні засоби)	51

392. Рана	51
393. Рановий канал	51
394. Рановий процес	51
395. Раптова серцева смерть	51
396. Реабілітація	51
397. Реанімаційна стрічка на основі довжини (Стрічка Броселю)	51
398. Реанімація	51
399. Рентгенографія	52
400. Репроесинг медичних виробів	52
401. Респіраторний дистрес-синдром	52
402. Ретракції	52
403. Рефлекс Кушинга	52
404. Ритм серця	52
405. Рівень свідомості	52
406. Роздування крил носа	52
407. Розміщення	52
408. Розтягнення зв'язок	52
409. Розтягнення м'язів	52
410. Розчин для пероральної регідrataції (РПР)	53
411. Розшарування(дисекція) аорти	53

С

412. Самоушкодження	53
413. Сухі свистячі хрипи	53
- інспіраторні сухі свистячі хрипи	53
- експіраторні сухі свистячі хрипи	53
414. Свідома поведінка	53
415. Середній артеріальний тиск	53
416. Середостіння	53
417. Серцева недостатність	54
418. Серцевий напад	54
419. Серцево-легенева реанімація	54
420. Синдром вклинення головного мозку	54
421. Синдром взаємного обтяження	54
422. Синдром внутрішньоплевральної кровотечі	54
423. Синдромом загальної контузії	54
424. Синдром напруженого пневмотораксу	54
425. Синдром нижньої порожнистої вени або Синдром Лускунчика ..	54
426. Синдром пошкодження грудино-реберного каркасу	54
427. Синдром пошкодження легень	54
428. Синдром стиснення	54
429. Синдром травматичної асфіксії	55
430. Синдром травматичного ендотоксикозу	55
431. Синдром тривалого стиснення, роздавлювання, здавлювання	55

432. Синдром турнікетний	55
433. Синкопе (непритомність, зомління)	55
434. Система екстреної медичної допомоги	55
435. Система командування інцидентами (СКИ)	55
436. Системи утримання пасажирів	55
437. «Ситуація «завантажуй і їдь»	55
438. Сказ	55
439. Смерть, якій можна запобігти	55
440. Сортування або тріаж	55
441. Спинний мозок	55
442. Сплутаність свідомості	56
443. Стандартні запобіжні заходи	56
444. Стиль спілкування	56
445. Стабільне бокове положення	56
446. Стенокардія	56
447. Стентування	56
448. Сторонній предмет	56
449. Стридор	56
450. Стрес	56
451. Стресор	56
452. Судоми (інший термін — конвульсії)	56
453. Спеціалізований санітарний транспорт	57

Т

454. Тактична допомога пораненим в умовах бойових дій	57
455. Тактична екстрена медична допомога	57
456. Тампон	57
457. Тампонада серця	57
458. Тампонування рани (тампонування)	57
459. Тахікардія	57
460. Тахіпноє	57
461. Теплове виснаження	57
462. Теплове синкопе	57
463. Тепловий гіпергідроз, або пітниця	57
464. Тепловий набряк	58
465. Тепловий стрес	58
466. Тепловий удар	58
467. Теплові судоми	58
468. Теплопровідність	58
469. Термінальна пауза	58
470. Термінальний стан	58
471. Термічний інгаляційний опік	58
472. Термічний опік	58
473. Термоковдра	58

474. Тест із формуванням шкірної складки/стисканням шкіри	58
475. Тимчасова порожнина	59
476. Тім'ячко	59
477. Токсична речовина	59
478. Травма	59
479. Травматична зупинка серця	59
480. Травматична хвороба	59
481. Транексамова кислота	59
482. Транзиторна ішемічна атака	59
483. Траншейна стопа (імерсійна травма)	59
484. Тріада Бека	59
485. Тріада смерті	59
486. Тромбоемболія легеневої артерії	59
487. Тромболізис	59
488. Турнікет (джгут)	59

У

489. Удар	60
490. Ударна хвиля	60
491. Укус/ужалення отрутої тварини	60
492. Ураження блискавкою	60
493. Утоплення	60
494. Утруднення дихання	60

Ф

495. Феномен no-reflow	60
496. Фельдшерські бригади ЕМД	60
497. Фібриляція (або миготіння) шлуночків (ФШ)	60
498. Фізіологічні зміни	60
499. Фіксація пацієнта	61
500. Флотація грудної клітки	61
501. Формула Паркланда	61

Х

502. Характеристики підозрілого матеріалу/об'єкта	61
503. Хвилинний об'єм	61
504. Хвороба, захворювання, недуга	61
505. Хімічний опік	61
506. Хімічно небезпечний об'єкт	61
507. Холера	61
508. Холодова травма	61
509. Холодовий стрес (переохолодження)	61
510. Хребет, також хребетний стовп	62

511. Хрипи	62
512. Хронічне захворювання	62
513. Хронічне обструктивне захворювання легень	62

Ц

514. Церебральний перфузійний тиск	62
515. Центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф (скороч. ЦЕМД та МК)	62
516. Циркулярні опіки	62
517. Ціаноз (або синюха)	62
518. Цілеспрямований огляд	62

Ч

519. Чадний газ	62
520. Час наповнення капілярів	62
521. Черевна порожнина	62
522. Черепно-мозкова травма	63
523. ЧСС	63

Ш

524. Швидка послідовна інтубація	63
525. Швидке вивільнення	63
526. Шийний відділ хребта	63
527. ШІМ	63
528. Шкала AVPU	62
529. Шкала болю	63
530. Шкала ком Глазго (ШКГ)	63
531. Шок	63
532. Шок спінальний	63
533. Шоковий індекс	63
534. Штучна вентиляція легень	63

Скорочення пояснюваних позначок у глосарії

англ.	англійська мова
грец.	давньогрецька мова
лат.	латинська мова (латина)
пол.	польська мова
фран.	французька мова
заст. розм.	застаріла розмовна

ГЛОСАРІЙ

до навчальних дисциплін «Медицини надзвичайних ситуацій»,
«Екстремальна медицина» та «Екстрена та невідкладна медична
допомога»

А

1. Абдомінальні поштовхи – маніпуляція при обструкції верхніх дихальних шляхів сторонніми предметами, зазвичай харчовими продуктами або іграшками. Виконується шляхом різких натисків в ділянці живота.

2. Абсцес (лат. *Abscessus* – *напів*) – локальне скупчення гною в тканинах, органах чи обмежених порожнинах.

3. Аварія – небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище.

4. Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи – роботи, спрямовані на пошук, рятування і захист населення, уникнення руйнувань і матеріальних збитків, локалізацію зони впливу небезпечних чинників, ліквідацію чинників, що унеможливають проведення таких робіт або загрожують життю рятувальників.

5. Автоінтоксикація (грец. *αὐτο* — *сам та τοξικόν* – *отрута*) – отруєння організму шкідливими речовинами, що утворюються в ньому при нормальній життєдіяльності або при захворюваннях.

6. Автоматична зовнішня дефібриляція (АЗД) – маніпуляція з використанням портативного медичного електронного пристрою, який автоматично діагностує небезпечні для життя серцеві аритмії — фібриляцію шлуночків (ФШ) і безпульсову шлуночкову тахікардію, і може лікувати їх за допомогою дефібриляції. Завдяки простим звуковим та візуальним командам, АЗД розроблені для простого використання неспеціалістами.

7. Агонія (грец. *αγωνία* — *боротьба*) – термінальний стан організму, що передує настанню смерті і який пов'язаний з активізацією компенсаторних механізмів, спрямованих на боротьбу із згасанням життєвих сил організму та характеризується активацією ретикулярної формації і вегетативних центрів довгастого мозку.

8. Адинамія (грец. *αδυναμία* — *безсилля*) – часткова або повна втрата здатності рухатися, безсилля, втрата сил, надзвичайна слабкість в результаті порушень нервово-м'язового апарату.

9. Адреналін (лат. *ad* — *до, при* + *renalis* — *нирковий*) – 1. гормон наднирників, що викликає звуження судин, підвищення артеріального тиску і збільшення частоти серцевих скорочень. 2. Медичний препарат: кардіостимулюючий, судинозвужувальний, гіпертензивний, антигіпоглікемічний.

10. Аерозольний спосіб застосування біологічних засобів - полягає у створенні біологічного аерозолі для зараження приземного шару атмосфери, місцевості, особового складу та військової техніки за допомогою спеціальних біологічних бомб і генераторів аерозолів. Біологічний аерозоль - аеродисперсна система, дисперсна фаза якої складається з крапельок або твердих частинок, несуча життєздатні мікроорганізми і токсини, а дисперсним середовищем є повітря.

11. Алгоритм (лат. *Algorithmi* за араб. ім'ям перського математика аль-Хорезмі) – послідовний ряд операцій, що виконуються у відповідності з певними правилами.

12. Алгоритм ABCDE – алгоритм початкового оцінювання стану пацієнта й надання допомоги, який включає: дихальні шляхи (Airway), дихання (Breathing), кровообіг (Circulation), неврологічний статус (Disability) та зовнішній огляд/вплив зовнішніх факторів (Exposure).

13. Алгоритм SAMPLE – алгоритм збирання ключового анамнезу для всіх пацієнтів. Аббревіатура SAMPLE позначає такі елементи: Ознаки та симптоми (S — Signs and Symptoms), алергії (A — Allergies), медикаменти (M — Medications), медичний анамнез (P — Past history), останній прийом їжі та напоїв (L — Last oral intake), події, пов'язані зі станом чи ушкодженням (E — Events surrounding the illness or injury).

14. Алергія (грец. *αλλος* — інший і *εργον* — дія) – патологічна реакція імунної системи, пов'язана з підвищеною чутливістю до деяких речовин – алергенів.

15. Альвеолярний шунт (англ. *shunt*) — будь-який процес, який блокує альвеоли та перешкоджає надходженню кисню до альвеол і адекватному газообміну, що призводить до стійкої гіпоксемії, рефрактерної до підвищення рівня додаткових препаратів.

16. Аміак (амоніак, NH₃) – неорганічна сполука, безбарвний газ із різким задушливим запахом, легший за повітря, добре розчинний у воді. Газоподібний аміак викликає ураження дихальних шляхів і слизових оболонок.

17. Аміаку розчин (нашати́рний спирт, аміачна вода) – належить до лікарських засобів, які подразнюють нервові закінчення. Механізм дії аміаку при вдиханні полягає у рефлекторному збудженні дихального центру через рецептори верхніх дихальних шляхів.

18. Аміодарон – синтетичний антиаритмічний препарат III класу для перорального та парентерального застосування. Призначається для лікування та профілактики рецидивів порушень серцевого ритму.

19. Амнезія (грец. *a* — заперечний префікс і *μνήμη* — пам'ять) – повне або часткове випадіння з пам'яті подій, фактів і ситуацій, що трапилися в певний часовий проміжок життя і яке може бути спричинене різноманітними ураженнями головного мозку чи з'явитися внаслідок шоку або психоемоційної травми.

20. Ампутація (лат. *amputo* — відрізаю) – відкрита травма, спричинена відрізанням або відривом кінцівки, частини тіла або органа.

21. Анальгетики – це лікарські засоби, що застосовуються для полегшення або усунення болю без втрати свідомості. Анальгетики можуть бути розділені на дві основні групи: неопіїдні, які включають нестероїдні протизапальні препарати (НПЗП), такі як ібупрофен, ацетамінофен (парацетамол) і т.д., а також опіїдні, до яких відносяться морфін і кодеїн, а також їх похідні. Ці засоби діють шляхом блокування передачі больових сигналів у центральній нервовій системі (ЦНС) або шляхом зміни сприйняття болю у мозку.

22. Анальгезія (лат. *analgesia* — дослівно «без болю») – стан пригніченості больової чутливості людини в результаті впливу біологічно активних речовин на центральну нервову систему або її периферійні області.

23. Анамнез (лат. *anamnesis* та грец. *ἀνάμνησις* – «спогад», «спомин», «пригадувати») - сукупність відомостей, отриманих при медичному обстеженні шляхом розпитування самого обстежуваного і/або його супроводжуючих осіб.

24. Анафілаксія (грец. *ανα* — проти і *φύλαξις* — захист) – це важка, загрозлива для життя, генералізована або системна реакція гіперчутливості (алергічна або неалергічна).

25. Анафілактичний шок – це тяжка, зі швидким розвитком анафілактична реакція, при якій виникає зниження артеріального тиску, що загрожує життю.

26. Анемія (грец. *ἀναιμία* — відсутність крові, недокрів'я, малокрів'я, лат. *anaemai, aef.*) – це зниження рівня гемоглобіну (Hb), гематокриту (Ht) і кількості еритроцитів у крові на >2 стандартних відхилення від норми. (Кількість еритроцитів: жінки — 3 500 000–5 200 000/мкл; чоловіки — 4 200 000–5 400 000/мкл. Гематокрит: жінки — 37–47 % (0,37–0,47 л/л), чоловіки — 40–54 % (0,41–0,54 л/л). В результаті анемії знижується здатність крові транспортувати кисень, що зменшує оксигенацію тканин і органів.

27. Анестезія (грец. *αν* — не, та *αισθησις* — відчуття) — повна втрата чутливості в зв'язку з відновлюваною блокадою функції чутливих нервів. Розрізняють місцеву та загальну анестезію (наркоз).

28. Анізокорія – симптом, що характеризується різним розміром зіниць правого та лівого ока.

29. Антидот (протиотрута) – лікувальні препарати, які при введенні в організм в умовах інтоксикації здатні інактивувати отруту, або усунути токсичний ефект отрути і прискорити її виведення з організму.

30. Антикоагулянти (грец. *αντι* — проти та лат. *coagulatio* — зсідання) – речовини, які уповільнюють або зовсім пригнічують процес зсідання крові, перешкоджають утворенню тромбу.

31. Антитоксична імунотерапія – застосування антитоксичних сироваток (протизміїної, протикаракуртової та ін) при отруєнні тваринними отрутами.

32. Анурія (грец. *α* — без і *ουρον* — сеча) – припинення утворення сечі в нирках або припинення надходження її до сечового міхура внаслідок порушення прохідності сечовивідних шляхів або ураження нирок.

33. Аорта (грец. *αορτη*) – головна артерія в тілі людини, від якої відходять всі інші артерії.

34. Аортальний клапан (лат. *valva aortae*) – клапан серця, розташований між лівим шлуночком і аортою.

35. Аортокавальна компресія – тиск збільшеною маткою на нижню порожнисту вену.

36. Апноє (грец. *απνοια* — відсутність дихання) - тимчасове припинення дихальних рухів, зумовлене гальмуванням дихального центру, розміщеного в довгастому мозку.

37. Арефлексія (лат. *reflexio* — «повертаюся назад») – відсутність рефлексів.

38. Аритмії серця (грец. *α* — не і *ρυθμος* — ритм) – порушення серцевої діяльності, що включає як поодинокі перебої в роботі серця і короткочасне прискорене серцевиття, так і стійкі порушення ритму і провідності серцевих імпульсів.

39. Артеріальний тиск – це загальне поняття, що визначає силу, з якою кров тисне на стінки кровоносних судин, правильніше назвати його – кров'яним тиском, адже має значення тиск не тільки в артеріях, але і венах і капілярах.

40. Артеріальна гіпертензія – хронічне захворювання, під час якого головною діагностичною ознакою є стійке підвищення гідралічного тиску в артеріальних судинах великого кола кровообігу.

41. Артеріальна гіпотензія – стан, що визначається зниженням систолічного артеріального тиску нижче 100 мм рт. ст., діастолічного – нижче 60 мм рт. ст. Іноді цей стан може бути в основі самостійної хвороби (гіпотонічна хвороба, гіпотензія ідіопатична), а також може бути симптомом інших захворювань.

42. Артеріальна кровотеча – вид кровотечі, який виникає при ушкодженні артеріальних кровоносних судин і є найбільш небезпечним видом: смерть може настати через декілька хвилин. Проявляється у вигляді струменя яскраво червоного кольору з пульсацією.

43. Артерії (грец. *αρτηρια* — жила) – кровоносні судини, що несуть кров від серця до органів, на відміну від вен, в яких кров рухається до серця.

44. Асептика (грец. *α* — не і *σηπτικός* — гнійний) – комплекс заходів, спрямованих на запобігання проникненню мікроорганізмів у рану, органи і тканини пацієнта в процесі лікарських маніпуляцій.

45. Асептична пов'язка – це асептичний засіб у вигляді перев'язувального матеріалу, яким закривають рану.

46. Асептична (операційна) рана – це та, яка наноситься в операційній з повним дотриманням норм асептики. Такі рани гояться швидко та не схильні до ускладнень.

47. Асистолія (грец. *ἀ-* — «ні», «без» й *συστολή* — «стискання, скорочення, зменшення») - зупинка серцевої діяльності з одночасним зникненням біоелектричної активності клітин серця (на ЕКГ – пряма лінія).

48. Аспірація (лат. *aspiratio* — вдихання) – 1. проникнення сторонніх речовин у дихальні шляхи під час вдиху. 2. відсмоктування рідини або повітря, скупчених внаслідок різних захворювань у якій-небудь порожнині тіла.

49. Астма (Бронхіальна астма) (лат. *asthma*, грец. *ἄσθμα* — «ускладнене дихання») – захворювання, що спричиняє утворення слизу та періодичний спазм у бронхах, який призводить до їх звуження, що викликає свистячі хрипи.

50. Астматичний статус – важкий напад бронхіальної астми, який триває більше 24 годин, характеризується розвитком гострої дихальної недостатності, що обумовлена обструкцією повітроносних шляхів в умовах формування резистентності до бронходилататорів (В2-агоністів короткої дії), гіперкапнії, гіпоксемії, політетемії.

51. Асфіксія (грец. *ἀσφίξια* — *заперечний префікс і σφύξις — пульс*) – це гостре кисневе голодування і швидке накопичення в організмі вуглекислоти, яке настає внаслідок зовнішньої механічної перешкоди для надходження повітря в дихальні шляхи.

52. Асфіктичне (сухе, несправжнє) утоплення – настає внаслідок припинення газообміну через ларингоспазм (спазм м'язів гортані) і є наслідком різкого гальмування центральної нервової системи під впливом алкоголю, раптового інфаркту міокарда, гострого порушення мозкового кровообігу, приступу епілепсії тощо або травми (перелом в шийному відділі хребта при пірнанні).

53. Атропін – специфічний антидот при отруєннях холіноміметичними сполуками і антихолінестеразними (у тому числі фосфорорганічними) речовинами. Амп. по 1 мл.

54. Атрофія (грец. *ἀτροφος* — *голодування, зів'янення*) – патологічний стан, який супроводжується зменшенням розміру, маси та об'єму цілого органа або його окремих ділянок із поступовим припиненням функціонування.

55. Аускультация (лат. *auscultare* — *вислуховувати*) – вислуховування звукових феноменів, пов'язаних із діяльністю внутрішніх органів, яке застосовується для оцінки цієї діяльності та діагностики її порушень.

56. Аутомобілізація (лат. *immobilis* — *нерухомий*) – бинтування ураженої нижньої кінцівки до здорової або верхньої кінцівки до тулуба.

57. Афект (лат. *affectus* — *пристрасть, душевне хвилювання*) – надто сильний і відносно короточасний за тривалістю емоційний процес (наприклад: лють, жаж, відчай, екстаз), під час якого знижується ступінь самоволодіння, дії та вчинки здійснюються за особливою емоційною логікою, а не за логікою розуму. Супроводжується різко вираженими руховими та вегетативними проявами та змінами в роботі внутрішніх органів.

Б

58. Базові реанімаційні заходи (БРЗ) – включають в себе забезпечення прохідності дихальних шляхів, підтримка кровообігу і дихання без використання спеціальних пристроїв, крім бар'єрних (лицьовий екран, лицьова маска) і автоматичних зовнішніх дефібриляторів (АЗД). Базові реанімаційні заходи проводяться як особами з медичною освітою, так і без неї.

59. Балістика - (грец. *βάλλω* — *«кидаю»*) – наука, що займається вивченням руху та поведінки снарядів та їх взаємодії з тілами, в які вони потрапляють.

60. Балістика ран – вивчення «поведінки» снаряда, коли він влучає в ціль і передає енергію цілі.

61. Балотація (франц. *balloter* - коливатися, хитатися) – феномен коливання або зміщення щільного тіла або органу (з поверненням його у вихідне положення) в одній з порожнин тіла. Балотація особливо добре виражена, коли щільне тіло (орган) знаходиться в рідкому середовищі. Балотація дає відчуття поштовху з зворотною віддачею.

62. Баротравми, викликані ударною хвилею (англ. *Barotrauma*, грец. *βαρος* — вага і *τραυμα*) – під час вибуху створюється ударна хвиля, хвиля підвищеного тиску, яка може стати причиною баротравми. Різниця тисків між внутрішніми органами і навколишнім середовищем може викликати пошкодження органів, що містять газ, таких як легені, травний тракт, вуха.

63. Бацила Кальметта-Герена (БЦЖ; VCG) (лат. *Bacillus Calmette-Guérin*) – вакцина проти туберкульозу, виготовлена зі штаму туберкульозу великої рогатої худоби, який був ослаблений; не застосовують у рутинній.

64. Білоглазова симптом (симптом "Котячого ока") – одна з ознак біологічної смерті, яка може бути виявлена вже через 10–15 хвилин після її наступу. При здавлюванні очного яблука з боків зіниця деформується і витягується поздовж.

65. Біль – перший симптом удару – виявляється відразу після в момент травми і буває значним. Своєрідне відчуття, що виникає внаслідок сильних подразнень нервової системи. Больові подразнення сприймаються периферійними нервовими рецепторами і передаються по нервових провідниках до головного мозку.

66. Біль при раптовому послабленні тиску/симптом подразнення очеревини – больові відчуття, що виникають при послабленні натискання на живіт (явище, протилежне больовим відчуттям, що виникають при натисканні на живіт).

67. Біологічний захист (БЗ) військ – комплекс організаційних, протиепідемічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-евакуаційних заходів, спрямованих на попередження виникнення та розповсюдження у військах інфекційних захворювань або інтоксикації в умовах застосування противником біологічної зброї.

68. Біологічна зброя (бактеріологічна зброя) – різновид зброї масового ураження, дія якої ґрунтується на використанні хвороботворних властивостей мікроорганізмів, спроможних розмножуватися в рослинах, організмах людей і тварин та викликати масові захворювання.

69. Біологічна смерть – незворотне припинення життєдіяльності, кінцева стадія існування організму.

70. Біотероризм – це тероризм, пов'язаний з навмисним розповсюдженням біологічних агентів. Ці агенти включають бактерії, віруси, грибки та/або токсини.

71. Блювання (лат. *vomitum*) – мимовільні поштовхові викиди вмісту шлунка через рот. Цей акт регулює спеціальний блювотний центр, який координує злагоджене скорочення мускулатури шлунку, а також рухи дихальних м'язів та черевного преса.

72. Бойова втома (*combat (battle) fatigue*) – нормальний стан, який розвивається у нормальних людей під впливом ненормальних обставин.

73. Бойова і оперативна стресова реакція (*combat and operational stress reaction*) та **бойова втома** (*combat (battle) fatigue*) – це первинна нормальна реакція на ненормальний стрес бойових дій.

74. Бойовий стрес – багаторівневий процес адаптаційної активності організму військовослужбовця в умовах бойових дій, який супроводжується напруженням механізмів реактивної саморегуляції та закріпленням специфічних пристосувальних психофізіологічних змін.

75. Бойова травма – психічна травма, викликана дією тривалих або коротких за часом чинників бойової обстановки і виявляється розладами психіки різного ступеня тяжкості.

76. Больовий синдром – виникає при травмуванні тканин при великих, глибоких ранах, що може призвести до розвитку больового шоку. Ознаки пульсуючого болю свідчать про приєднання інфекції.

77. Болюс-Ін'єкція (лат. *injicere* – «впорскування») – визначений обсяг рідини або іншої речовини, який вводять швидко, зазвичай – внутрішньовенно.

78. Бойові отруйні речовини (БОР) – токсичні хімічні сполуки, призначені для ураження живої сили противника. БОР можуть впливати на організм через органи дихання, шкірні покриви і травний тракт.

79. Брадикардія (грец. *Βραδύς* – повільний та *καρδιά* – серце) – нижча за нормальну частота серцевих скорочень.

80. Брадіпное (грец. *bradys* – повільний + *πное* – дихання) – рідке дихання (з частотою 12 дихальних актів за хвилину і менше). Відмічається при певних захворюваннях центральної нервової системи, включаючи підвищення внутрішньочерепного тиску, а також при отруєннях опіоїдами та бензодіазепінами.

81. Бригада ЕМД – структурна одиниця станції або ЦЕМД та МК, завданням якої є надання екстреної медичної допомоги людині у невідкладному стані безпосередньо на місці події та під час перевезення такої людини до закладу охорони здоров'я.

82. Бронхоспазм (англ. *bronchospasm*) – це неконтрольоване скорочення гладких м'язів бронхів, яке загрожує життю людини.

83. Бронхіальна обструкція (бронхообструктивний синдром - БОС) (лат. *obstructio* – закупорка, перепона, переешкода) – це комплекс клінічних проявів порушення бронхіальної прохідності, що виникає в результаті звуження просвіту дихальних шляхів різноманітної етіології. БОС – патологія, яка може бути проявом багатьох захворювань і не використовується в якості самостійного діагнозу.

84. Бронходилататори (грец. *Bronchos* – дихальне горло + *lysis* – розчинення) – лікарські препарати, котрі зменшують чи знімають спазм (тонус) гладкої мускулатури бронхіального дерева, що розширює бронхи і бронхіоли та знижує опір дихальних шляхів, покращуючи газообмін у легенях.

85. В/в (скорочення на позначення «внутрішньовенно») – часто вживається для позначення внутрішньовенного доступу або внутрішньовенного способу введення ліків чи розчинів.

86. В/в катетер великого діаметру – тип в/в катетера, який використовують для швидкого відновлення об'єму циркулюючої крові. В ідеалі, такі катетери слід встановлювати на більших кровоносних судинах (які, як правило, розташовані ближче до серця, наприклад, венах у ліктьових ямках на руках або великих венах на шиї). Для дорослих це, як правило, 14-й або 16-й розмір; при цьому можуть бути також доступні катетери 18-го розміру.

87. Вазоконстрикція (*лат. Vasoconstrictio ← vaso nosydyна + constrictio стягування, звуження*) – звуження дрібних артерій (артеріол) для підтримання артеріального тиску та перфузії життєво важливих органів.

88. Вакуумна шина Амбу – це різновид транспортної шини, яка використовує принцип вакууму. За допомогою спеціальної помпи (із зворотною тягою) відкачують більшу частку повітря з внутрішньої камери вакуумної шини, що дозволяє тисячам (полістиролових) кульок у шині формуватися навколо пошкодженої частини тіла, подібно до ортопедичного гіпсу. Використовується при переломі і інших травмах кінцівок.

89. Введення рідини – заміщення внутрішньосудинного об'єму в дитини з гіповолемією шляхом інфузії розчину кристалолідів.

90. Везікула (*лат. vesicula - пухирець, міхурець*) – первинний елемент висипу на шкірі та слизових оболонках людини й тварин у вигляді невеличкого пухирця розміром до 0,5 см у діаметрі, із серозним або серозно-геморагічним вмістом.

91. Вентиляція (*лат. ventilatio — провітрювання*) – рух повітря або газів у легені та з них.

92. Вибухова травма – це бойове багатофакторне ураження, яке виникає внаслідок сукупної ушкоджуючої дії на організм людини ударної хвилі, газових струменів, вогню, токсичних продуктів вибуху та горіння, уламків корпусу боєприпасів, вторинних снарядів.

93. Вивих суглоба (*лат. luxatio*) – це зміщення суглобових поверхонь одна щодо одної, яке виникає як через захворювання суглобів, так і через пошкодження опорно-рухового апарату і супроводжується порушенням конфігурації та функції суглоба.

94. Використання допоміжних дихальних м'язів – використання м'язів, інших ніж діафрагма, для підтримки дихання (як правило, м'язів шиї, грудної стінки й черевної стінки). Може проявлятися у вигляді ретракції міжреберних проміжків або роботи м'язів шиї.

95. Випаровування – це хімічне явище, процес переходу рідини в газоподібний стан, відбувається при будь-якій температурі (на відміну від кипіння, що відбувається при певній температурі).

96. Високоенергетична травма – механізм травми, за якого, ймовірно, відбулося значне вивільнення неконтрольованої кінетичної енергії, яка передається потерпілому, що збільшує ймовірність серйозної травми.

97. Відділення ЕМД (екстреної медичної допомоги) – є структурним підрозділом багатопрофільної лікарні, в якому в цілодобовому режимі забезпечується надання екстреної медичної допомоги пацієнтам, що доставлені бригадами ЕМД чи іншими особами та пацієнтам, які звернулися за наданням такої допомоги чи іншої невідкладної медичної допомоги особисто.

98. Відкритий перелом (лат. *fractura*) – часткове або повне порушення цілісності кістки з одночасним пошкодженням шкірних покривів у проекції перелому.

99. Відкритий пневмоторакс – стан, при якому плевральна порожнина вільно сполучається з атмосферою. Виникає внаслідок проникної травми і характеризується вільним рухом повітря в плевральну порожнину і назовні. Через підвищення тиску в плевральній порожнині до атмосферного легеня колабується і виключається з акту дихання.

100. Відмороження (лат. *congelatio*) – ушкодження тканин організму під дією холоду, що залежить від ступеня і глибини промерзання; класифікується як поверхневе (перший і другий ступені) або глибоке (третій і четвертий ступені).

101. Відшарування плаценти (лат. *abruptio placentae*) – відділення плаценти від стінки матки.

102. Вірус гепатиту В (HBV) – вірус, відповідальний за ураження гепатитом В, що передається під час контакту з кров'ю або рідинами організму.

103. Вірус гепатиту С (HCV) – вірус, який спричиняє розвиток гепатиту С.

104. Вірус імунодефіциту людини (BIL, HIV) (англ. *HIV-infection, HIV/AIDS*) – вірус, який ослаблює імунну систему та призводить до розвитку синдрому набутого імунодефіциту, що супроводжується множинними інфекціями.

105. Внутрішній орган порожнини (лат. *cavitas abdominis*) – внутрішній орган; нутроші.

106. Внутрішньогрудна частина живота – частина живота, розташована під тонким прошарком м'язів, що називається *діафрагмою*, та оточена нижніми ребрами; містить печінку, жовчний міхур, селезінку, шлунок і поперечну ободову кишку.

107. Внутрішньоочний тиск (ВОТ) – тиск внутрішньоочної рідини всередині ока. Для його визначення використовують метод під назвою тонометрія. Нормальний діапазон очного тиску зазвичай коливається від 10 до 21 мм рт. ст.

108. Внутрішньочерепний тиск (ВЧТ) (лат. *tensio intracranialis*) – тиск всередині черепа (в синусах твердої мозкової оболонки, шлуночках головного мозку, в епідуральному і субарахноїдальному просторі). Складає 7–15 мм рт. ст. для дорослого в горизонтальному положенні на спині.

109. Волемічний статус (рівень гідратації) – рівень рідини в організмі. Він може бути заниженим (дегідратація), нормальним, або завищеним (перевантаження рідиною та/або набряки).

110. Вторинна гіпотермія (*гр. ύπο — під-, гр. θερμη — тепло; переохолодження*) — низька температура тіла внаслідок попереднього захворювання або в результаті лікування.

111. Вторинне зіткнення — ситуація, коли незахищений об'єкт продовжує рухатися після зіткнення транспортного засобу з чимось (первинне зіткнення) й зіштовхується з пасажиром (або незахищений пасажир ударяється у салоні автомобіля).

112. Вторинне обстеження пацієнта з травмою — огляд «із голови до ніг» (спереду і ззаду) пацієнтів із травмами, який включає збирання анамнезу за алгоритмом SAMPLE. Метою цього огляду є виявлення та лікування всіх ушкоджень; при цьому пріоритет надається будь-яким прихованим станам, які були пропущені під час первинного огляду і можуть створювати загрозу для життя.

113. Вторинне ушкодження — ушкодження, яке не є прямим наслідком травми, а спричинене змінами в системах організму внаслідок травми; наприклад гіпоксія, що ускладнює черепно-мозкову травму.

114. Вторинне ушкодження головного мозку — ушкодження мозкової тканини, спричинене гіпоксією та/або зменшенням перфузії тканини головного мозку внаслідок первинного ураження.

115. Вторинне ушкодження спинного мозку — ушкодження спинного мозку внаслідок гіпотензії, генералізованої гіпоксії, ушкодження кровоносних судин, набряку, стиснення навколишньої тканини гематомою або ушкодження спинного мозку через рухи пошкодженого та нестабільного хребта.

116. Виклик екстреної медичної допомоги — повідомлення про невідкладний стан людини і місце події та/або звернення про необхідність надання екстреної медичної допомоги за єдиним телефонним номером екстреної медичної допомоги 103 чи за єдиним телефонним номером системи екстреної допомоги населенню 112.

Г

117. Гартфордський консенсус — настанова, заснована на консенсусі, яка стосується медичного підходу до масової стрілянини.

118. Гастроентерит (*лат. gastroenteritis*) — запалення слизової оболонки шлунку та кишечника, що може викликати блювання, діарею та біль у животі.

119. Гематома (*лат. haematoma, від гр. αίμα — кров + ὥμα — пухлина*) — крововилив або скупчення крові у тканинах за межами судинного простору.

120. Гемоперикард (*лат. haemopericardium*) — скупчення крові в порожнині навколосерцевої сумки.

121. Геморагічний шок (*лат. commotus haemorrhagicus*) — невідкладний стан організму, що спричинений значним зменшенням об'єму циркулюючої крові (ОЦК) внаслідок кровотечі.

122. Гемостатичні (кровоспинні) засоби — хімічні або фізичні агенти, які допомагають зупинити кровотечу, полегшуючи згортання крові в місці кровотечі.

123. Гемоторакс (гр. *αἷμα* — кров та *θώραξ* — грудна клітка) — накопичення крові в плевральній порожнині. Виникає при порушенні цілісності або збільшенні проникності судин легенів, плеври, стінки грудної клітки або середостіння.

124. Гіперрезонанс — дзвінкий звук при перкусії, що вказує на велику кількість повітря.

125. Гіпертермія (гр. *ὑπερ* — над-, надмірно + гр. *θερμη* — тепло) — нагромадження надлишкового тепла в організмі людини, що супроводжується підвищенням температури тіла.

126. Гіпервентиляція — це збільшення альвеолярної вентиляції, внаслідок прискореного дихання, що призводить до зниження в артеріальній крові pCO_2 , що, в свою чергу, викликає неврологічні симптоми та прояви, викликані вазоконстрикцією.

127. Гіповолемічний шок — тяжке порушення перфузії через низький об'єм крові, що може бути наслідком недостатнього споживання рідини або значної втрати рідини чи крові.

128. Гіпоглікемія — це стан, що характеризується зниженим рівнем глюкози в крові, як правило, нижче 3,3 ммоль/л.

129. Гіпоксія (лат. *hypoxia*) — стан, що виникає при недостатньому постачанні кисню тканинам організму.

130. Гіпотермія — (гр. *ὑπο* — під-, *θερμη* — тепло) — патологічний стан організму, при якому температура тіла знижується до 35°C і нижче.

131. Глибина опіку — це ступінь руйнування шарів шкіри і нижче розташованих тканин. За глибиною пошкодження опіки класифікують як: поверхневі опіки (I ступінь), поверхневі з частковим ураженням (IIa ступінь), глибокі з частковим ураженням (IIb ступінь), глибокі (III ступінь).

132. Голкова декомпресія (похідне від англ. *Needle Decompression Thoracostomy*) — введення голки в плевральну порожнину через передню стінку грудної клітки для послаблення тиску при напруженому пневмотораксі.

Д

133. Дегідратація (лат. *dehydratio* - зневоднення) — дефіцит рідини в організмі.

134. Дезінсекція (лат. *desinsectio* — знищення комах) — комплекс профілактичних і винищувальних заходів, спрямованих на знищення або зменшення кількості комах та інших членистоногих, які мають епідеміологічне і санітарно-гігієнічне значення.

135. Дезінфекція (лат. *desinfectio* - знезараження) — це комплекс заходів, спрямованих на знищення збудників інфекційних захворювань на об'єктах навколишнього середовища з метою розриву механізму передачі інфекцій, тобто на шляхах їх передачі від джерела інфекції до чутливого організму.

136. Дезорієнтація — це стан, за якого людина втрачає здатність адекватно сприймати своє оточення або власне становище в часі, просторі, соціальних взаємозв'язках чи в самій собі.

137. Деконтамінація (лат. *de* – префікс, що означає видалення, і лат. *contaminatus* – нечистий, заражений) – видалення небезпечної речовини, наприклад хімікатів, токсинів або інфекційних матеріалів, зі шкіри чи одягу людини. Залежно від речовини, це робиться за допомогою щітки або зрошення водою.

138. Делірій (лат. *delirium* – марення) – стан дезорієнтації, що швидко змінюється і характеризується збудженням, втратою зосередженості та нездатністю належним чином взаємодіяти з іншими.

139. Делірій з ажитацією (*EXD* - *Excited delirium*) – синдром, для якого характерно збудження симпатичної нервової системи з виникненням тахікардії, гіпертермії та артеріальної гіпертензії. Такі пацієнти часто мають галюцинації й сильне збудження. Вони мають високий ризик порушення серцевого ритму і смерті.

140. Деменція (лат. *dementia* - божевілля) – це комплексний розлад, синдром, що характеризується зниженням когнітивних функцій (пам'яті, уваги, рухових навичок, інтелекту та інших процесів, керованих головним мозком), обумовлений інтоксикацією, порушенням обмінних процесів, інфекційно-запальним або травматичним ураженням мозку, призводить до побутової, суспільної та соціальної дезадаптації.

141. Дератизація (лат. *de* – від, та лат. *rattus* – пацюк) – комплекс санітарно-гігієнічних, інженерно-технічних та протиепідемічних заходів, які включають роботи з винищування та захисту від синантропних гризунів (у тому числі носіїв та розповсюджувачів інфекційних хвороб людини і тварин) у будівлях і спорудах населених пунктів, на транспорті та в довкіллі.

142. Дефібрилятор (англ. *defibrillator*) – апарат, який подає електричний струм високої напруги для відновлення нормального серцевого ритму.

143. Дефібриляція (лат. *de* - від, *fibrillatio* – миготіння) – це проходження через міокард електричного струму відповідної амплітуди з метою одночасної деполяризації критичної маси серцевого м'яза та відновлення роботи природного водія ритму.

144. Дилатація (лат. *dilatatio* – розширення, розтягнення) – збільшення або розширення якого-небудь порожнистого органа (наприклад, кровоносної судини) або порожнини.

145. Дисоціативний анестетик – анестетик, який розділяє сприйняття головним мозком стимулів так, що користувач відчувається відірваним від себе та навколишнього середовища.

146. Дистанційне оцінювання в медицині (RAM) – оцінка стану травмованої особи або члена команди без фізичного контакту.

147. Дистрес (дослівно надмірний стрес, негативний стрес) – викликаний тривалим або інтенсивним психоемоційним, фізичним або соціальним навантаженням, що перевищує адаптаційні можливості організму та призводить до розвитку патологічних станів.

148. Дитяче автокрісло – захисне обладнання для перевезення дитини, розроблене з метою безпеки і призначене для її захисту в разі зіткнення автомобіля.

149. Дихальний об'єм – кількість повітря, що вдихається і видихається протягом одного дихального циклу. В нормі цей показник складає 500-800 мл.

150. Дихальна недостатність – це стан, при якому порушення функції дихальної системи погіршують газообмін у легенях та призводять до гіпоксемії (зниження парціального тиску кисню в артеріальній крові $[PaO_2] < 60$ мм рт. ст. $[8,0$ кПа]) або гіперкапнії (підвищення парціального тиску вуглекислого газу $[PaCO_2] > 45$ мм рт. ст. $[6,0$ кПа]).

151. Діабетичний кетоацидоз (ДКА) – це патологічний стан, який виникає при декомпенсованому цукровому діабеті (ЦД), різкому дефіциті інсуліну, що проявляється розвитком гіперглікемії, гіперкетонемії та формуванням метаболічного ацидозу. Найчастішою причиною смерті при ДКА є набряк мозку.

152. Діафорез – надмірне (профузне) потовиділення, викликане однією або декількома вторинними причинами.

153. Дієздатність – здатність пацієнтів до розуміння ситуації та до сприйняття обґрунтованого рішення про надання їм допомоги.

154. Доктрина Монро-Келлі – вміст черепа (кров, головний мозок і спинномозкова рідина) має постійний об'єм; збільшення об'єму будь-якого з цих компонентів відбувається за рахунок зменшення об'єму інших складників.

155. Домедична допомога – невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я. Надається на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, що перебуває у невідкладному стані, та відповідно до Закону України «Про екстрену медичну допомогу» зобов'язані здійснювати такі дії та заходи.

156. Дорожньо-транспортна пригода – подія, що сталася під час руху дорожнього транспортного засобу, внаслідок якої загинули або зазнали травм люди чи заподіяна шкода майну.

157. Дренаж (*фран. drainage* – відведення води, осушування) – система для видалення рідини чи газів з порожнин тіла.

Е

158. Евакуація (*лат. evacuatio* – спорожнювання) – процес виведення населення з території можливої загрози від катастрофи чи воєнного конфлікту.

159. Евентрація (*лат. eventratio* – випадіння черевних нутрощів) – це вихід внутрішніх органів за межі черевної порожнини внаслідок її розгерметизації, обумовленої пораненням очеревини і м'язово-апоневротичного шару та шкіри черевної стінки.

160. Еклампсія (*лат. eclampsia від гр. ἑκλαμψις* – спалах, раптове виникнення) – стан, при якому у вагітної жінки або породіллі спостерігаються судоми, підвищення артеріального тиску і білок у сечі. Може прогресувати в кому і створювати загрозу для життя (діагноз «пreeклампсія» встановлюють на основі специфічних критеріїв жінкам, для яких існує високий ризик прогресування до еклампсії).

- 161. Екстракорпоральна мембранна оксигенація (ЕКМО)** – екстракорпоральна мембранна оксигенація; процедура, під час якої кров циркулює завдяки насосу через штучні легені, а потім повертається в організм.
- 162. Експрес-огляд травм** – короткий огляд з голови до нижніх кінцівок та спини, що проводиться для виявлення небезпечних для життя ушкоджень.
- 163. Екстремальна ситуація** – це несприятливі для життєдіяльності людини, граничні, крайні значення тих елементів професійної діяльності чи її умов, що вимагають мобілізації адаптивних здібностей людини.
- 164. Екстрена медична допомога (ЕМД)** – медична допомога, яка полягає у здійсненні працівниками системи екстреної медичної допомоги, невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування і збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я.
- 165. Екстрений виклик** – виклик медичної допомоги, коли диспетчер направляє найближчу вільну бригаду, яка має доїхати до місця виклику впродовж 20 хвилин з моменту звернення до диспетчера з прийому викликів, у разі несвочасного надання допомоги стан пацієнта може призвести до різкого погіршення стану (порушена свідомість, ознаки кровотечі, ознаки гострого коронарного синдрому, ознаки гострого мозкового інсульту, розлади дихання).
- 166. Електричний опік** – травма від проходження електричного струму через тіло; може виникати внаслідок дії тепла, яке утворюється в тканинах від електричного струму, що проходить через тіло, серцевих аритмій, спричинених струмом, що проходить через серце, і термічних опіків від займання одягу.
- 167. Електричний удар (шок)** – вплив на весь організм, він не викликає опіків, а призводить до паралічу дихання і / або серця.
- 168. Електрична активність без пульсу (ЕАБП)** (*застаріла назва ЕМД-Електромеханічна дисоціація*) – Відсутність механічної активності серця при наявності електричної (тобто наявність ЕКГ на моніторі при клініці зупинки кровообігу).
- 169. Електротравми** – ушкодження, що виникають у постраждалого у результаті впливу електричного струму великої сили (понад 50 В) або розряду атмосферної електрики (блискавки), викликаючи при цьому функціональні розлади ЦНС, дихальної та серцево-судинної системи, а також місцеві ушкодження.
- 170. Емболія** (*лат. Embolia, грец. embole – вкидання, вставлення, вторгнення*) – закупорка судини тромбом, жиром, газом тощо.
- 171. Емоції** (*фран. é mouvoir – «у русі», «хвилювання», «збудження»*) – це психічні процеси, які відображають особисту значущість та оцінку зовнішніх і внутрішніх ситуацій для життєдіяльності людини у формі переживання.
- 172. Емфізема легень** (*дав. -гр. ἐμφύσσω – надуваю, роздмхую, розбухаю*) – збільшення об'єму альвеол за рахунок руйнування перетинок між ними.
- 173. Ендокард** (*лат. endocardium; від endon – «всередині» і kardia – «серце»*) – внутрішня оболонка, що вистилає зсередини камери серця.
- 174. Ендорфіни** (*франц. endorphine «ендорфін», далі від endo- (від endogène «ендогенний»)+ -rphine (від morphine «морфін»)*) – гормони, що виділяються в головному мозку, які активують опіатні рецептори організму і забезпечують знесолення.

175. Епідемія (грец. *ἐπιδημία*, від *ἐπίδημος* – поширений у народі) – масове розповсюдження інфекційної хвороби людей у часі та просторі у межах певного регіону, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності, який реєструється на цій території.

176. Епінефрин (адреналін) – найбільш поширений препарат, який застосовується як для купірування анафілактичного шоку, так і при зупинці серця.

177. Епізоотія (лат. *epizootia* < грец. *epi* – над, після + *zoon* – тварина) – одночасне поширення інфекційної хвороби серед великої кількості одного чи багатьох видів тварин.

178. Епіфітотія (також епіфітіія, від грец. *ἐπι* – на, серед; *φυτόν* – рослина) – масове, поширюване у часі та просторі, інфекційне захворювання рослин.

179. Еритроцити (лат. *erythrocyti*, однина *erythrocytus*; від грец. *έρυθρός* – «червоний» і *κύτος* – «вмістущє») (червоні кров'яні тільця) – це найбільш численний клітинний компонент крові. У червоних кров'яних тільцях міститься гемоглобін, який зв'язує кисень в легенях і транспортує його в тканини. Основна мета червоних кров'яних тілець – забезпечувати нормальне постачання киснем тканин і органів.

180. Есхаротомія (грец. *Ἑσχατος* – «кінцевий», «останній») – хірургічна процедура, що полягає в розрізанні та послабленні тиску обпеченої тканини.

181. Еустрес (дав.-гр. *εὖ* – «добре» й англ. *stress* – «напруга, тиск») (дослівно – хороший стрес; синонім – конструктивний стрес) є захисною реакцією організму, яка протікає без істотних «втрат» для нього, тобто з мінімальними витратами.

3

182. Загальне враження – короткі дані щодо віку/статі/маси тіла пацієнта, положення та будь-яких видимих ушкоджень, зокрема загрозливої для життя зовнішньої кровотечі.

183. Закрита травма – ушкодження, отримане внаслідок застосування сили до тіла.

184. Закритий перелом – часткове або повне порушення цілісності кістки без пошкодження шкірних покривів у проекції перелому.

185. Закриті питання – запитання, на які можна дати відповідь «так» або «ні». Часто це найкращий підхід до пацієнтів у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння з огляду на їхню обмежену здатність до концентрації.

186. Замерзання – це загальне патологічне переохолодження організму, яке зумовлене прогресуючим зниженням температури тіла нижче 35 °C під впливом охолоджувальної дії зовнішнього середовища, що супроводжується небезпечним розладом функцій організму аж до його загибелі.

187. Заочеревинний простір (*ретроперитонеальний простір*, лат. *spatium retroperitoneale*) – частина живота позаду грудної та черевної порожнини, відокремлена від інших частин живота очервиною; містить нирки, сечоводи, підшлункову залозу, задню частину дванадцятипалої кишки, висхідну і низхідну ободові кишки, черевну аорту та нижню порожнисту вену.

188. Запалення (лат. *inflammatio*) – почервоніння та набряк, які можуть виникати внаслідок травми, інфекції, алергії чи з інших причин.

189. Запобіжні заходи у разі інфекцій, що передаються контактним шляхом – заходи, яких медичні працівники можуть вжити, щоб захистити себе та пацієнтів від зараження хворобами, що передаються через прямий контакт з інфікованими пацієнтами або матеріалами.

190. Запобіжні заходи у разі інфекцій, що передаються повітряно-краплинним шляхом, – заходи, які можуть здійснити медичні працівники, щоб захистити себе та пацієнтів від зараження хворобами, що передаються повітряно-краплинним шляхом, окрім використання респіраторів N-95.

191. Засоби індивідуального захисту (ЗІЗ) (англ. *Personal Protective Equipment*; нім. *persönliche Schutzmittel n*) – обладнання, призначене для носіння людиною для захисту від небезпек, що можуть виникнути на місці події. Використання ЗІЗ передбачає щонайменше носіння захисних рукавичок, щонайбільше – костюм хімічного захисту і автономний дихальний апарат.

192. Застряглі предмети – травма, за якої об'єкт застрягає в тканинах тіла.

193. Захисне напруження м'язів (дефанс) – довільне чи мимовільне напруження м'язів черевної стінки при натисканні на живіт.

194. Заходи безпеки у разі інфекцій, що передаються повітряно-краплинним шляхом – заходи, яких медичні працівники можуть вжити, щоб захистити себе та пацієнтів від зараження хворобами, що передаються через крапельки рідини, зокрема виділення з носа або дихальних шляхів; передбачають використання маски, халата та окулярів.

195. Збудження, яке проявляється насторогою, вразливістю, тривогою, яка у частини людей переростає в страх, жах і панічний стан.

196. Звіт MIST – збройні сили США і НАТО ухвалили цей формат, щоб звіт був коротким. Букви означають механізм травми; виявлені тілесні ушкодження; ознаки/симптоми/значні травми; надане лікування.

197. Згода – надання дозволу на лікування дитини. Зазвичай його надають батьки або законні опікуни, але в екстрених ситуаціях він не потрібен (якщо його немає).

198. Зінична реакція – реакція зіниць на світло, показник функції мозку.

199. Змінений психічний стан – знижений рівень обізнаності або свідомості.

200. Змінений стан свідомості (ЗСС) – термін, який використовують на позначення низки станів – від змін у поведінці чи пам'яті до дезорієнтації, сплутаності свідомості та коми.

201. Зміщення (девіація) трахеї (лат. *deviatio*, від лат. *devio* – відхиляюсь) – зміна положення трахеї із середньої лінії в будь-який із боків; ознака, яка часом асоціюється з напруженим пневмотораксом.

202. Зовнішня маніпуляція на гортані (ELM) – прийом для поліпшення візуалізації голосових зв'язок під час ендотрахеальної інтубації. Також його називають BURP (англ. back-up-right pressure; тиск «назад-догори-праворуч»).

203. Зона евакуації – місце, яке віддалене від зони ведення активних бойових дій та є безпечним, зона з якої проводиться евакуація постраждалих.

204. Зона карантину – адміністративна територія, на якій знаходиться карантинізований осередок зараження, і населені пункти, карантинізовані в зв'язку з розселенням у них населення з осередку зараження, оголошуються.

205. Зона комоції (молекулярного струсу) – розташована в глибині стінки рани і характеризується поліморфізмом змін тканин, нервів, судин на молекулярному рівні.

206. Зона контузії (лат. *contusio* – «забій») – стінки ранового каналу, що являють собою первинний травматичний некроз тканин, вторинний травматичний некроз тканин.

207. Зона надзвичайної ситуації – окрема територія, акваторія, де сталася надзвичайна ситуація.

208. Зона непрямой загрози – не має ефективного вогню противника або периметр зони контролюється. В цій зоні відсутня пряма загроза, однак персонал, який надає допомогу, повинен пам'ятати, що ситуація досить швидко може змінитися. Завжди слід постійно оцінювати ризики, що існують в умовах зоні непрямой загрози, а також загрози життю та здоров'ю постраждалого через затримки евакуації. зона евакуації – місце, яке віддалене від зони ведення активних бойових дій та є безпечним, зона з якої проводиться евакуація постраждалих.

209. Зона прямої загрози – місце активних бойових дій, ефективного вогню противника; а також ситуація, коли дія зовнішніх чинників є більш загрозливою для постраждалого, ніж отримані пошкодження – руйнування/пожежа будинку тощо.

210. Загоєння рани (лат. *reparare* – відновлювати, виправляти) – це комплекс змін, що відбуваються безпосередньо в самій рані й оточуючих її тканинах, процес репарації ушкоджених тканин з відновленням їхньої цілісності й функції.

Ж

211. Життєві показники – параметри, що відображають стан організму (пульс, тиск, температура тощо).

212. Жирова емболія – блокування судини жиром, часто виникає при переломах кісток.

І

213. Ізольована травма – це пошкодження одного органу або в межах одного сегмента опорно-рухового апарату.

214. Імобілізація (лат. *immobilis* – нерухомий) – фіксація (знеруховлення) перелому кістки шляхом використання стандартних шин чи імпровізованих засобів.

215. Імунітет (лат. *immunitas* – «вільний», «захищений») – сукупність захисних механізмів, які допомагають організму боротися з чужорідними чинниками: бактеріями, вірусами, найпростішими, гельмінтами, їхніми токсинами, різноманітними хімічними речовинами, тощо.

216. Інгаляційні опіки – запалення або набряк дихальних шляхів або легень у результаті вдихання гарячих газів або подразнювальних хімічних речовин (найчастіше – вдихання диму під час пожежі).

217. Індекс підозри – оцінка медичного працівника щодо наявності в пацієнта захворювання або травми. Високий індекс підозри означає високу ймовірність травми. Низький індекс підозри означає низький ризик травми.

218. Інстинктивна поведінка – це дії, вчинки, які успадковуються видом "*Homo sapiens*". На цьому рівні концентрується вся інформація, нагромаджена у ході еволюції людства. До відомих дій та вчинків інстинктивної поведінки людини належать ті, які пов'язані із самозбереженням, продовженням роду тощо.

219. Інсульт (лат. *insulto* «скачу, стрибаю»; також удар – загибель тканин головного мозку внаслідок ішемії, викликаной тромбом або крововиливом).

220. Інтубація (лат. *in* – всередину та лат. *tube* – трубка) – встановлення дихальної трубки через рот, горло та голосові зв'язки для забезпечення вентиляції легень за допомогою мішка Амбу або апарату штучної вентиляції легень.

221. Імобілізація (лат. *immobilis* – нерухомий) – фіксація частини тіла для запобігання руху.

222. Інцидент із кількома потерпілими (ІКП) – інцидент із великою кількістю потерпілих, унаслідок якого система екстреної медичної допомоги не в змозі впоратися із ситуацією за допомогою щоденних процедур. ІКП можна класифікувати як катастрофу, але не всі катастрофи є ІКП і не всі ІКП – катастрофи.

223. Інфаркт міокарда (лат. *infarctus*, від лат. *infarcire* – начиняти, наповнювати, утискувати) – це пошкодження та некроз певних ділянок серця через недостатнє кровопостачання або припинення току крові по коронарних артеріях.

К

224. Капнограф (др.-греч. *καπνός* – дим; *γραφο* – пишу) – неінвазивний пристрій, за допомогою якого виявляють або вимірюють кількість вуглекислого газу у видихуваному повітрі.

225. Карантин (італ. *quarantena*, від італ. *quaranta giorni*; – сорок днів) – система тимчасових організаційних, режимно-обмежувальних, адміністративно-господарських, правових, лікувально-профілактичних, санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів, направлених на попередження винесення збудника небезпечного інфекційного захворювання за межі епідемічного вогнища, забезпечення локалізації епідемічного, епізоотичного або епіфітотичного вогнища і подальшу їх ліквідацію.

226. Кардіоверсія – відновлення нормального серцевого ритму (синусового ритму) за наявності серцевої аритмії, як правило, фібриляції передсердь, рідше надшлуночкової або шлуночкової тахікардії або тріпотіння передсердь. Розрізняють електричну (за допомогою дефібрилятора), та медикаментозну кардіоверсії.

227. Кардіогенний шок – клінічний синдром, що розвивається внаслідок гострої лівошлуночкової недостатності вкрай тяжкого ступеня, частіше при інфаркті міокарда.

228. Карта виїзду екстреної (швидкої медичної допомоги) форма №110/о – медична документація, в якій вказується відмова пацієнта від отримання допомоги.

229. Катастрофа (дав.-гр. *καταστροφή* «переворот, зверження; смерть») – надзвичайна ситуація, яка порушує нормальну роботу громади та викликає занепокоєння щодо безпеки, майна та життя її громадян, але не може бути врегульована за допомогою звичайних ресурсів та процедур (Федеральне агентство з надзвичайних ситуацій США). Катастрофа найкраще визначається наявними ресурсами; якщо попит перевищує ресурси, людина працює в аварійному режимі.

230. Кататравма – травма отримана при падінні з висоти внаслідок нещасного випадку.

231. Категорії підстанцій, що надають ЕМД – категорії, які поділяються в залежності від бригад ЕМД (всього їх 3).

232. Категорії станцій, що надають ЕМД – категорії, які розподіляються в залежності від кількості населення (всього їх 5).

233. Катетеризація (нім. *Katheter* - лат. *catheter* - грец. *καθετήρ* – «те, що спускають») – це процедура, яка передбачає установку катетера в порожнини організму, судинну систему з метою діагностування та лікування захворювань, для введення в організм медичних препаратів та рідин або при необхідності виведення рідин з організму (наприклад, сечі).

234. Кінематика (грец. *κίνησις* — *рухатись*) – розділ механіки, який вивчає рух тіла або системи тіл незалежно від їх маси і від сил, що впливають на них.

235. Кінетична енергія (КЕ) – енергія об'єкта в результаті руху.

236. Кіфоз (дав.-гр. *κύφος* *зігнутий, горбатий*) – стан, який характеризується деформацією хребта, викривленням в сагітальній площині найчастіше в грудному відділі. Може бути фізіологічним та патологічним.

237. Клінічна смерть – перехідний патологічний стан організму, який виникає протягом декількох хвилин після зупинки дихання, кровообігу, коли зникають всі зовнішні прояви життєдіяльності без настання у них незворотних змін, зокрема в тканинах головного мозку.

238. Колапс (лат *collapsus* – *ослаблий, упалий*) – гостро розвинута судинна недостатність, гальмування симпатичної і підвищення тонуусу парасимпатичної нервової системи (блукаючого нерва), при цьому місткість судинного русла зменшується, що призводить до меншого припливу венозної крові, мозкового кровотоку, хвилинного об'єму серця.

239. Кома (грец. *κόμα* — *глибокий сон*) – гострий патологічний стан, який характеризується прогресуючим пригніченням функцій ЦНС із втратою свідомості, порушенням реакції на зовнішні подразники, розладами дихання та кровообігу.

240. Комбінована травма – пошкодження, отримане в результаті одночасного або послідовного впливу на організм декількох вражаючих факторів: механічного, термічного, радіаційного, хімічного та ін.

241. Комітет екстреної тактичної допомоги пораненим (С-ТЕСС) – адаптація принципів ТССС для застосування основних надбань тактичної допомоги в інших умовах — під час надзвичайних ситуацій у цивільному житті.

242. Компартмент-синдром – стан підвищеного тиску через набряк у ділянці тіла, яка не може розширюватися, наприклад, у відділах передпліччя або гомілки. Компартмент-синдром зменшує постачання крові до відповідної ділянки, що може призводити до сильного болю, спричиняє тканинну гіпоксію та можливе ураження м'язів, нервів і судин; може бути незворотним, якщо клітини гинуть.

243. Компенсація (*лат. compensatio* — *відшкодування*) – природна здатність організму пристосовуватися до низки умов. У пацієнтів похилого віку може спостерігатися зниження або навіть відсутність здатності компенсувати шок чи інші стани.

244. Конвекція – це вид теплообміну, що здійснюється завдяки перенесенню тепла струменями рідини або газу.

245. Конверсія турнікета (заміна турнікета) — підхід, за якого ухвалюється рішення щодо заміни турнікета на інший метод зупинення кровотечі (найчастіше тампонування рани). Таке оцінювання повинно бути зроблене якомога скоріше, однак не пізніше ніж за 2 години після його первинного накладання.

246. Конвульсії (*лат. convulsio*) – Див. «судоми».

247. Контактні відмороження – форма відмороження, внаслідок контакту оголених ділянок тіла з металевими предметами, рідинами та газами охолодженими до -30 °С і нижче.

248. Контрольні фактори – фактори, що викликають підозру і можуть бути ознаками ненавмисного або несанкціонованого (незаконного) перевезення радіоактивних матеріалів.

249. Контрольована зона – територія, доступ до якої обмежується під час виконання заходів з реагування на виявлення підозрілого матеріалу/об'єкта або радіонуклідного джерела іонізуючого випромінювання, у незаконному обігу і за межами якої рівень потужності дози гамма-випромінювання не перевищує трикратної величини потужності дози природного радіаційного фону.

250. Концепція оперативно-рятувальної групи – команда, що складається з працівників служби ЕМД та правоохоронних органів, які працюють разом, щоб забезпечити евакуацію та негайну допомогу потерпілим під час активної стрілянини.

251. Крепітація – хрускіт або клацання при натисканні на шкіру або кістку, відчуття розтрощених кісток, які труться одна об одну.

252. Криза (*грец. κρίσις* – *рішення; поворотний пункт*) – це ситуація емоційного й розумового стресу, що вимагає значної зміни уявлень про світ і про себе за короткий проміжок часу.

253. Критична ситуація – це така ситуація, у якій суб'єкт не може реалізувати основні потреби свого життя і яка ставить його перед необхідністю зміни способу буття.

254. Критичний виклик – виклик медичної допомоги, коли диспетчер направляє найближчу вільну бригаду, яка має доїхати до місця виклику впродовж 10 хв. з моменту звернення до диспетчера з прийому викликів, при цьому стан пацієнта безпосередньо загрожує життю.

255. Кровотеча (лат. *haemorrhagia*) – це витікання крові із кровоносної судини внаслідок порушення її цілісності. Може бути як зовнішньою, так і внутрішньою.

256. Кропив'янка / уртикарний висип (лат. *urticaria*) – численні червоні пухирці на шкірі, що сверблять; вказує на алергічну реакцію.

Л

257. Ларингоспазм – раптове мимовільне скорочення мускулатури гортані. Викликає часткове або повне закриття голосової щілини та протікає з інспіраторною задишкою (утрудненим вдихом).

258. Ларингоскопія – метод візуалізації гортані.

259. Легеневий комплаєнс (пультонарний комплаєнс, англ. *Lung compliance*) – податливість або еластичність легень.

260. Летаргія (дав.-гр. *λήθη* – «забуття», і *ἀρῦία* – «бездіяльність») – надмірна сонливість і сповільненість реакції.

М

261. Масаж серця – штучне відновлення кровообігу, який використовують при раптовій зупинці серця.

262. Масивний гемоторакс (дав.-гр. *αἷμα* – кров та *θώραξ* – грудна клітина) – наявність крові (не менше 1500 мл) між вісцеральною та парієтальною плеврою у плевральній порожнині.

263. Місце події – територія, приміщення або будь-яке інше місцезнаходження людини у невідкладному стані на момент здійснення виклику екстреної медичної допомоги.

264. Медикаментозно-асистована інтубація (MAI) (лат. *in* – всередину та лат. *tube* – трубка) – методика підвищення ймовірності інтубації пацієнта в тяжкому стані завдяки введенню седативного засобу та міорелаксанта. Раніше цю методику називали «швидка послідовна інтубація» (ШПІ; RSI).

265. Медичний тріаж (англ. *Triage*) – сортування пацієнтів за ступенем тяжкості, процес визначення пріоритету надання допомоги пацієнтам в залежності від складності їхнього стану. Воно ефективно розподіляє надання допомоги пацієнтам, коли ресурсів недостатньо для надання допомоги всім і негайно.

266. Метод «кенгуру» – забезпечення контакту «шкіра до шкіри» між новонародженим немовлям і матір'ю з покриттям голови та відкритих ділянок тіла дитини для запобігання гіпотермії та сприяння зв'язку.

267. Механізм травми – фактори, внаслідок впливу яких пацієнт отримав травму, наприклад падіння, зіткнення автомобіля або вибух.

268. Мішок Амбу – ручний пристрій для штучної вентиляції легень, що складається з маски, під'єднаної до наповненого повітрям мішка. Для проведення штучного дихання необхідно однією рукою притиснути маску до обличчя пацієнта, а іншою – тиснути мішок.

269. Мінно-вибухові поранення – поєднані травми, що виникають в результаті імпульсного впливу комплексу уражаючих факторів мінно-вибухового боєприпасу і часто обумовлюють виникнення синдрому взаємного обтяження.

270. Множинна травма – пошкодження декількох анатомічних утворень (органів) в межах однієї анатомічної ділянки або порожнини. Наприклад, перелом декількох сегментів кінцівок, пошкодження печінки і селезінки, розрив легені та перелом ребер і т.д.

Н

271. набряк або едема (лат. *oedema*; англ. *edema*) – надлишкове накопичення рідини в тканинах тіла поза межами судинного простору, що проявляється збільшенням об'єму тканин та зміною фізичних властивостей (тургору, еластичності), дисфункцією набряклих тканин і органів.

272. Надгортанний повітропровід (НГП; SGA) – пристрій, який можна ввести без візуалізації гортані. Раніше його називали апаратом для сліпого введення в дихальні шляхи.

273. Надзвичайна ситуація загальнодержавного рівня – це надзвичайна ситуація, яка розвивається на території двох та більше областей.

274. Надзвичайна ситуація місцевого рівня – це надзвичайна ситуація, яка виходить за межі потенційно-небезпечного об'єкта, загрожує поширенням самої ситуації або її вторинних наслідків на довкілля, сусідні населені пункти, інженерні споруди, а також у разі, коли для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості потенційно-небезпечного об'єкта, але не менше одного відсотка обсягу видатків відповідного бюджету.

275. Надзвичайна ситуація об'єктового рівня – це надзвичайна ситуація, яка розгортається на території об'єкта або на самому об'єкті і наслідки якої не виходять за межі об'єкта або його санітарно-захисної зони.

276. Надзвичайна ситуація регіонального рівня – це надзвичайна ситуація, яка розвивається на території двох або більше адміністративних районів (міст обласного значення).

277. Назофарингеальний повітропровід (NPA) – гумова трубка, що встановлюється через ніздрю і доходить до гортані, відновлює прохідність дихальних шляхів.

278. Напружений пневмоторакс – стан, за якого повітря безперервно витікає з легені у плевральний простір. Повітря продовжує накопичуватися без можливості виходу, що призводить до збільшення внутрішньо-грудного тиску на ураженому боці і в кінцевому підсумку – до колапсу верхньої та нижньої порожнистих вен, а також легені.

279. Напрямок поранення – шлях снаряда крізь тканину.

280. Наркотик (греч. *Νάρκωσις* – ступор) – лікарський засіб. За визначенням ВООЗ, наркотик – хімічний агент, що викликає ступор, кому або нечутливість до болю.

281. Насичення (сатурація) крові киснем (O₂) – рівень кисню (O₂) в крові у відсотках. У нормі становить 95-99%.

282. Настрій – найстійкіший емоційний стан. Настрій відображає загальне ставлення щодо сприйняття або несприйняття людиною світу. Настрій може бути похідним від темпераменту.

283. Невипадкова травма – травма, навмисно заподіяна особі; раніше використовували назву «жорстоке поводження з дітьми». Також називається *невипадковим ушкодженням*.

284. Невідкладний стан людини – раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин.

285. Негайна евакуація – невідкладне вивільнення без використання методів, які обмежують рухливість хребта, через безпосередню загрозу життю потерпілого.

286. Неекстрений виклик – виклик медичної допомоги, коли диспетчер рекомендує звернутись до лікаря первинної медичної допомоги, з яким укладена декларація, чи до найближчого відділення ЕМД. У разі, якщо це зробити неможливо, скеровує до пацієнта бригаду ЕМД, що не виконує критичні або екстрені виклики. Стан пацієнта не є невідкладним, проте хворий потребує оцінки стану здоров'я медичним працівником. Відтермінування медичної допомоги не призведе до погіршення стану його здоров'я.

287. Незаконний обіг радіоактивних матеріалів – перебування ядерних матеріалів, радіоактивних відходів та джерел іонізуючого випромінювання поза державними системами обліку і контролю радіоактивних матеріалів та/або системами їх фізичного захисту.

288. Нейрогенний шок – шок, спричинений ушкодженням хребта, за якого перериваються спинномозкові зв'язки з наднирковими залозами та кровоносними судинами, а вазоконстриктори (адреналін та норадреналін) не виробляються. Без вазоконстрикторів кровоносні судини розширюються і перерозподіляють потік крові до більшого судинного об'єму, спричиняючи відносну гіповолемію, а міокард не стимулюється для компенсації гіповолемії.

289. Нейтральне положення – вирівнювання положення пацієнта відповідно до базової фізіологічної позиції хребта.

290. Непритомність – гостра судинна недостатність із раптовою короткочасною втратою свідомості, зумовлена гострим дефіцитом крові у судинах головного мозку.

291. Непрофільний виклик – виклик медичної допомоги, коли диспетчер рекомендує звернутись до лікаря первинної медичної допомоги, з яким укладена декларація. Диспетчер надає дистанційну консультативну допомогу (за потреби). Пацієнт не потребує оцінки стану його здоров'я на місці та надання медичної допомоги в межах кваліфікаційних вимог працівників екстреної медичної допомоги.

292. Нервово-судинна травма – ушкодження нервів та кровоносних судин. Також називається *нервово-судинним компромісом*.

293. Нижня кінцівка (нога) – охоплює тазовий пояс, стегно (між кульшовим і колінним суглобами), гомілку (між колінним і гомілковостопним суглобами) і стопу. Терміном «нога» позначають стегно, гомілку і ступню. Терміни «верхня частина ноги» і «нижня частина ноги» іноді застосовують для позначення стегна і гомілки відповідно.

294. Нормальна вентиляція – рух повітря в легені, що може підтримувати рівень вуглекислого газу у межах 35-45 мм рт. ст.

О

295. Обмеження рухливості хребта (OPX; SMR) – техніки та обладнання, які використовують переважно в польових умовах, допомагають мінімізувати рухи хребта, якщо хребет пацієнта неможливо повністю знерухомити.

296. Обмороження (*лат. Congelatio*) – місцеве переохолодження при локальній дії низьких температур. Відбувається вазоконстрикція на відкритій ділянці шкіри без фактичного заморожування або ушкодження тканин.

297. Обсервація – (лат. observatio – «спостереження») режимно-обмежувальні заходи, що передбачають разом з посиленням медичного і ветеринарного спостереження і проведенням протиепідемічних, лікувально-профілактичних і ветеринарно-санітарних заходів обмеження переміщення і пересування людей або сільськогосподарських тварин у всіх суміжних із зоною карантину адміністративно-територіальних утвореннях, які створюють зону обсервації.

298. Обструкція дихальних шляхів (*лат. obstructio — перешкода*) – це небезпечний для життя стан, при якому виникає синдром гострої непрохідності респіраторного тракту. Він вимагає невідкладної медичної допомоги, оскільки представляє явну загрозу для життя людини.

299. Ознаки пристігання паском безпеки – синець або садно на животі від неправильно розміщеного поясного паска. Це може бути ознакою закритої внутрішньочеревної травми.

300. Оклюзійна наліпка – це пов'язка з клейкою основою, яка використовується як засіб для надання домедичної допомоги при проникаючих пораненнях грудної клітини. Використовуються для запобігання розвитку відкритого пневмотораксу.

301. Оксигенотерапія (оксигенація, киснева терапія, додатковий кисень) – це застосування кисню з лікувальною метою.

302. Озноб (*лат. frigus*) – це холодова травма, яка виникає внаслідок аномальної реакції людського тіла на холод, як результат звуження дрібних судин в шкірі під впливом холоду з наступним витоком крові в навколишні тканини після зігрівання.

303. Олігурія, олігоурія (*грец. ολίγος – малий і грец. ούρα – сеча*) – зменшення кількості виділення сечі.

304. Оперативно-диспетчерська служба центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф – це структурний підрозділ центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф.

305. Опіат – препарат, отриманий з опію, який має знеболювальний ефект.

306. Ї́пк – травма тканин тїла через надмірну дію тепла, електричного струму, хїмічних, радіаційних речовин.

307. Ї́пк унаслідок вдихання диму – пошкодження легень або інших органів тїла внаслідок вдихання токсичних газів, що містяться в димі.

308. Опіковий шок – вид шоку при якому може виникнути загроза життя людини внаслідок дії опікових (тепла, електричного струму, хїмічних, радіаційних речовин) чинників.

309. Опікова токсемія – накопичення в організмі токсичних метаболітів, медіаторів запалення та пригнічення резистентності організму.

310. Опікова септикотоксемія – форма сепсису, яка характеризується утворенням на тлі септицемії вторинних метастатичних гнійних вогнищ у різних органах і тканинах.

311. Орієнтація – здатність людини орієнтуватися в навколишньому просторі, в тому числі точно назвати власні ім'я та місце перебування, а також визначити поточні час і дату.

312. Орофарингеальний повітропровід – пластиковий пристрій, що встановлюється через рот і досягає отвору гортані; запобігає блокуванню язиком дихальних шляхів та забезпечує проходження повітря.

313. Основне обладнання – спорядження, яке беруть із собою, коли команда наближається до травмованого пацієнта. До нього входять засоби індивідуального захисту, спінальна дошка та фіксатори, жорсткий шийний комір, кисень та обладнання для дихальних шляхів, а також травматичний бокс.

314. Остеопороз – стан, який часто спостерігається у людей похилого віку і за якого відбувається поступова втрата кальцію в кістках зі зменшенням кісткової маси та щільності, що робить кістки більш ламкими.

315. Отруєння – це патологічний стан, що розвивається внаслідок взаємодії живого організму та речовин різного походження, які надходять до організму з навколишнього середовища.

316. Отруєння чадним газом – тип інгаляційного ураження внаслідок вдихання чадного газу без кольору, запаху та смаку. Оксид вуглецю зв'язується з молекулою гемоглобіну і перешкоджає насиченню клітин організму киснем.

317. Оцінка місця події – спостереження та дії, виконані на місці події, перш ніж фактично наблизитися до пацієнта. Це початковий крок в первинному огляді ITLS.

318. Оцінка стану пацієнта ITLS — процес, за допомогою якого працівник служби екстреної медичної допомоги оцінює стан пацієнта з травмою для визначення отриманих травм та фізіологічних показників; складається з первинного огляду ITLS, повторного огляду ITLS та вторинного огляду ITLS.

319. Очеревина (*лат. peritoneum*) – тонка серозна оболонка, яка вистилає черевну порожнину та покриває органи черевної порожнини.

П

320. Пандемія – назвичайно велике розповсюдження захворюваності як по рівню, так і за масштабом розповсюдження.

321. Пáніка (дав.-гр. *πανικός* - підсвідомий жах, букв. вселяється богом лісів Паном) – психічний стан людей, несвідомий, нестримний страх, викликаний дійсною чи уявною небезпечкою, що охоплює людину чи багатьох людей, неконтрольоване прагнення уникнути небезпечної ситуації. Виникає на тлі недостатньої або надлишкової інформації щодо подій, але ключовим фактором є психіка суб'єкта.

322. Парадоксальний пульс (*pulsus paradoxus*) – клінічна ознака тампонади серця. Це перевищення нормальної зміни сили пульсу у фазі вдиху, коли артеріальний тиск знижується під час вдиху і підвищується під час видиху. Парадокс полягає в тому, що у разі тампонади серця зі зниженим серцевим викидом пальпований пульс на променевій артерії зникає під час вдиху.

323. Паракстремальні умови характеризуються незначною мобілізацією функціональних резервів, що призводить до виникнення оперативної напруги. На відміну від напруженості (частіше є негативним станом), оперативна напруга в певних умовах служить позитивним фактором, що забезпечує підвищення працездатності.

324. Парестезія (грец. *παράσθησις*, відчуття біля чогось) – порушення чутливості, відчуття поколювання або печіння.

325. Пасок безпеки – засіб пасивної безпеки, призначений для утримання пасажира автомобіля (або іншого транспортного засобу) на місці в разі аварії або раптової зупинки.

326. Патофізіологія старіння – процес старіння, який складається з поступового зниження нормального функціонування багатьох систем організму, частково може спричиняти більший ризик травм у населення похилого віку.

327. Пацієнт, якого неможливо врятувати – той, для кого немає обґрунтованих очікувань на реанімацію та виживання на основі визначених клінічних показників і параметрів.

328. Пацієнти, які не співпрацюють – пацієнти, які поведуться невідповідно, не виконують адекватні прохання та не тримають себе в рамках обмежень, накладених на них, для їхньої власної безпеки та безпеки осіб, що надають їм допомогу. Залежно від повноважень, є широкий діапазон способів фіксації пацієнтів проти їхньої власної волі з метою забезпечення їм безпеки, обстеження і надання допомоги. Застосовують різноманітні фізичні й фармакологічні методи фіксації.

329. ПЕД гамма-випромінювання – потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання на поверхні об'єкта (з урахуванням природного радіаційного фону).

330. Періатричний трикутник – оцінка важкості стану дитини (дихальної і серцевої недостатності) на основі аналізу трьох складових: поведінки, дихання, кольору шкіри.

331. Первинна гіпотермія (грец. *ύπο* – під-, грец. *θέρμη* – тепло; *переохолодження*) – стан, за якого температура тіла <35 °C, або <95 °F, після впливу холоду.

332. Первинне обстеження пацієнта з травмою – первинне обстеження пацієнта з травмою — термін, який означає огляд пацієнтів із травмами й надання їм допомоги за алгоритмом CABCDE. Він включає первинне оцінювання стану постраждалої людини й надання допомоги у зв'язку з усіма виявленими небезпечними для життя ушкодженнями в порядку пріоритетності. Первинний огляд проводять за алгоритмом CABCDE: виявлення та зупинка критичної зовнішньої кровоточі, забезпечення прохідності дихальних шляхів, дихання, кровообіг, неврологічний статус та зовнішній вигляд.

333. Первинне ушкодження головного мозку – ушкодження мозкової тканини, що виникає безпосередньо внаслідок травми.

334. Первинне ушкодження спинного мозку – ушкодження спинного мозку, що відбувається під час травми; може траплятися внаслідок перерізання, розриву, стиснення чи порушення кровообігу.

335. Первинний огляд ITLS – оцінка безпеки місця події та виявлення безпосередніх небезпечних для життя травм; складається з оцінки місця події, початкової оцінки та експрес-огляду травми або цілеспрямованого огляду.

336. Перевертання зафіксованого пацієнта (маневр «log-roll») – метод перевертання людини на бік таким чином, щоб запобігти вигинанню її хребта. Зазвичай виконується при підозрі на травму хребта, щоб запобігти додатковим пошкодженням.

337. Перелом (лат. *fractura*) – часткове або повне порушення цілісності кістки, яке спричинює вплив на неї механічної сили: насильно або в результаті падіння, удару, а також внаслідок патологічного процесу, пухлини, запалення.

338. Перехідні стани – розгублення, здивування, нерозуміння, істерика.

339. Перикардіальний випіт – рідина в перикарді.

340. Перкусія (лат. *percussio* – *вистукування, постукування*) – постукування по грудній стінці для оцінювання легень. Звук, який виникає при такому постукуванні, може вказувати на наявність повітря або рідини в легенях.

341. Перфузія (лат. *perfusio* – *обливання, вливання*) – надходження крові до тканин тіла.

342. Підозрілий матеріал/об'єкт – фізичний об'єкт, який має зовнішні ознаки (попереджувальні написи про радіаційну небезпеку, маркування, спеціальні знаки тощо) та/або фізичні характеристики радіоактивних матеріалів.

343. Підрозділи спеціальної зброї і тактики (SWAT) – група правоохоронних органів, членів якої вербують, відбирають, навчають, оснащують та відправляють для вирішення критичних інцидентів, що становлять загрозу громадській безпеці; в іншому випадку її можливості перевищили б можливості традиційних правоохоронних органів оперативного реагування та/або слідчих підрозділів.

344. Планування місця направлення – планування вибору закладу направлення для транспортування або переведення пацієнта з метою максимально ефективного узгодження часу транспортування та рівня послуг, доступних у закладі, що приймає пацієнта, із його клінічними потребами.

345. Плевральна порожнина (лат. *pleura* від грец. *Πleurá* – «ребро, бік») – потенційний простір між вісцеральною та парієтальною плеврою у грудній клітці. У разі захворювань або травм цей простір може заповнюватися повітрям, рідиною або кров'ю.

346. Пневмонія – інфекційне захворювання легень.

347. Пневмоторакс (грец. *πνεύμων* – легень і *τοράκς*) – наявність повітря у просторі між легеньми та грудною стінкою (у плевральній порожнині), що викликає колапс легені.

348. Поведінка за навичками – це дії, які склалися і застосовуються у навчанні до автоматизму або шляхом спроб і помилок, або шляхом тренувань. Як наслідок, людина виробляє навички, у неї формуються звички і під контролем свідомості (тренування), і без неї (спроби і помилки).

349. Повторний огляд – обстеження, яке проводять неодноразово і постійно. Його мета – виявити будь-які зміни у стані пацієнта.

350. Посадна травма – наявність пошкоджень у двох і більше анатомічних ділянках незалежно від їх кількості та функціональної спрямованості.

351. Поза триножника – у позі триножника пацієнт сидить, злегка нахилившись уперед, спираючись руками на коліна. Позу триножника часто займають пацієнти із тяжким порушенням дихання.

352. Позаматкова вагітність – вагітність, яка настає в результаті прикріплення ембріона поза порожниною матки, найчастіше – у фаллопієвих трубах. Збільшуючись, такий ембріон може пошкоджувати навколишні структури, викликаючи сильну кровотечу. Розрив фаллопієвої труби або іншого органу прикріплення ембріона при позаматковій вагітності є хірургічним невідкладним станом.

353. Порізи/рвані рани (лат. *Vulnus laceratum*) – поріз або надріз тканин.

354. Посткомоційний синдром – це стан, який може розвинутися у людей, що перенесли черепно-мозкову травму (ЧМТ).

355. Постконтактна профілактика (PEP) – введення ліків для запобігання зараженню агентом, з яким контактувала особа.

356. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) (англ. *PTSD*) – це специфічна клінічна форма порушення процесу посттравматичної стресової адаптації. ПТСР віднесено до групи розладів, пов'язаних з порушенням адаптації та реакції на сильний стрес

357. Початкова оцінка – передбачає загальне враження про пацієнта на момент наближення до нього, рівень його реакції, стан дихальних шляхів, дихання і кровообігу, щоб визначити пріоритет і негайно виявити небезпечні для життя стани; частина первинного огляду.

358. Почуття (старослав'янського слова «чути») – стійкі емоційні стани, які мають чітко означений предметний характер і висловлюють ставлення як до конкретної події або людей, так і до уявлення.

359. Правило дев'яток – метод оцінювання площі опіку поверхні тіла шляхом поділу тіла на ділянки, кожна з яких становить приблизно 9 % від загальної площі поверхні плюс 1 % для зони статевих органів.

360. Прееклампсія – Див. «еклампсія».

361. Призупинення або припинення реанімації – на основі досліджень та опублікованих рекомендацій у певних випадках спроба реанімації пацієнта із зупинкою серця може бути призупинена або припинена.

362. Проковтування/потрапляння в організм – потрапляння речовини в організм шляхом її проковтування. Термін, який зазвичай використовують, коли мова йде про небезпечні речовини або дози.

363. Променевий опік – ураження шкіри і тканин від дії іонізуючого випромінювання. Травма спричинена радіацією, що розриває молекулярні зв'язки всередині клітини, її неможливо відрізнити від термічних опіків лише за зовнішнім виглядом.

364. Проникаюча радіація (іонізуюче випромінювання) – це потік α , β , γ , нейтронного випромінювання. α і β -частинки мають малу довжину пробігу і не впливають на іонізацію. Іонізуюче випромінювання характеризується дозою, потоком нейтронів і щільністю потоку.

365. Проникаюча радіація (іонізуюче випромінювання) – це потік α , β , γ , нейтронного випромінювання. α і β -частинки мають малу довжину пробігу і не впливають на іонізацію. Іонізуюче випромінювання характеризується дозою, потоком нейтронів і щільністю потоку.

366. Проникна травма – поранення, отримане внаслідок проникнення предмета під шкіру, що створює відкриту рану і, можливо, ушкоджує глибші структури.

367. Простий пневмоторакс – наявність повітря у плевральній порожнині, що спричиняє відокремлення легень від грудної стінки і може порушити механіку дихання.

368. Протекція дихальних шляхів (прохідність) – контроль прохідності повітря чи відновлення прохідності дихальних шляхів. Здійснюється мануальними чи інструментальними методами.

369. Протиудар – ушкодження головного мозку на протилежному від місця первинного впливу боці.

370. Прохідність дихальних шляхів – відкриті дихальні шляхи.

371. Процедура передавання – резюмування важливої інформації про пацієнта поточним надавачем допомоги щоразу, коли пацієнта передають іншому надавачеві. Під час процедури передавання підсумовують клінічну картину та надану пацієнту допомогу і попереджають нового надавача послуг про будь-які можливі ускладнення. На додачу до надавачів допомоги у закладі, що приймає пацієнта, цю процедуру слід проводити також для працівників служби, яка забезпечуватиме транспортування пацієнта до такого закладу. Її проводять і в тих випадках, коли пацієнта передають іншому надавачу послуг у межах того самого закладу.

372. Прямий тиск на рану – один зі способів зупинки зовнішньої кровотечі з рани, який передбачає сильне натискання на рану руками на місце кровотечі.

373. Психіка (дав.-гр. *ψυχή*, «порив вітру, дихання, душа» та лат. суфікс *-ic*) – це здатність мозку відображати об'єктивну дійсність у формі відчуттів, уявлень, думок та інших суб'єктивних образів об'єктивного світу. Психіка людини проявляється у таких трьох видах психічних явищ: психічні процеси, психічні стани, психічні властивості.

374. Психічні властивості – сталі душевні якості, що утворюються в процесі життєдіяльності людини і характеризують її здатність відповідати на певні дії адекватними психічними діями (темперамент, досвід, характер, здібності, інтелект тощо).

375. Психічні процеси – це короточасні процеси отримання, переробки інформації та обміну нею (наприклад, відчуття, сприйняття, пам'ять і мислення, емоції, воля тощо).

376. Психічні стани – відображають порівняно тривалі душевні переживання, що впливають на життєдіяльність людини (настрій, депресія, стрес).

377. Психоз (англ. *psychoses*) – у широкому сенсі – порушення, пов'язане із втратою контакту з реальністю.

378. Психологічний дебрифінг – являє собою групове обговорення пережитої екстремальної ситуації, що сприяє розумінню причин, які викликають стрес, і усвідомленню дій, необхідних для усунення цих причин.

379. Пульсовий тиск – тиск, що рухає кров по судинній системі. Його розраховують шляхом віднімання показника діастолічного від систолічного артеріального тиску (САТ — ДАТ = ПТ).

380. Пульсоксиметрія – неінвазійний через шкірний метод вимірювання насиченості гемоглобіну киснем (сатурації) у відсотках, позначають символом SpO₂.

381. Пункт постійного базування бригади ЕМД – місце розташування бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги та спеціалізованого санітарного транспорту, пристосоване та обладнане для її роботи в цілодобовому режимі.

382. Пункт тимчасового базування бригади ЕМД – місце тимчасового перебування бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги для забезпечення своєчасного надання екстреної медичної допомоги, у тому числі під час проведення масових заходів та заходів за участю осіб, стосовно яких здійснюється державна охорона.

Р

383. Рабдоміоліз – (лат. *rhabdo-* (смуғастий), *тuo-* (м'яз) і *lysis-* (руйнування) синдром, при якому відбувається розпад поперечно-смуғастої м'язової тканини., що спричиняє вивільнення продуктів розпаду міоцитів (ушкоджена м'язова тканина втрачає 75 % міоглобіну, 70 % креатиніну, 66 % калію, 75 % фосфору) у системний кровотік.

384. Радіаційна безпека (РБ) – дотримання допустимих меж впливу іонізуючого випромінювання, встановлених нормами, правилами стандартами з безпеки.

385. Радіаційно небезпечний об'єкт – будь-який матеріал чи об'єкт (транспортний засіб, вантаж тощо), що містить ядерні матеріали або джерела іонізуючого випромінювання).

386. Радіоактивне забруднення – наявність або поширення радіоактивних речовин понад їх природний вміст у навколишньому середовищі та/чи на тілі людини.

387. Радіоактивне забруднення місцевості – виникає в результаті випадіння радіоактивних речовин із хмари ядерного вибуху.

388. Радіоактивне забруднення поверхні, що знімається (нефіксоване) – частина забруднення поверхонь радіонуклідами (радіоактивними речовинами), що самочинно або під час експлуатації переходить із забрудненої поверхні в навколишнє середовище або знімається засобами дезактивації.

389. Радіоактивне забруднення поверхні, що не знімається (фіксоване) – частина забруднення поверхонь радіонуклідами (радіоактивними речовинами), яка самочинно чи під час експлуатації не переходить у навколишнє середовище та не видаляється методами дезактивації (без порушення їх цілісності).

390. Радіоактивні матеріали (РМ) – ядерні матеріали, радіоактивні відходи та джерела іонізуючого випромінювання.

391. Радіопротектори (радіозахисні засоби) – це хімічні медикаментозні засоби синтетичного або біологічного походження, введення яких в організм перед його опроміненням призводить до меншого ураження іонізуючим випромінюванням радіочутливих тканин та прискорення їх відновлення, що сприяє зниженню ступеня тяжкості променевого ураження.

392. Рана (лат. *vulnus, eris n., травма*) – це порушення цілісності шкіри або слизової оболонки з можливим пошкодженням прилеглих тканин.

393. Рановий канал – дефект, спричинений пошкоджуючими чинниками та заповнений сторонніми тілами.

394. Рановий процес – це сукупність послідовних змін, що відбуваються в рані, і пов'язаних з ними реакцій організму.

395. Раптова серцева смерть (лат. *mors subita cardiaca*, англ. *sudden cardiac death (SCD)*) – це смерть з серцевих причин, якій передує раптова втрата свідомості, за умови маніфестації передуючих смерті симптомів не раніше, ніж за 1 год. Відповідно до клінічних настанов ESC (2015), термін РСС може використовуватися в таких ситуаціях: 1) раптова смерть людини з прижиттєво діагностованою вродженою або набутою, потенційно смертельною хворобою серця; 2) раптова смерть людини, в якій при розтині виявлено ваду серця або судин як імовірну причину смерті, або ж при патологоанатомічному дослідженні жодних явних позасерцевих причин смерті не виявлено, і тому аритмічна подія вважається ймовірною причиною смерті.

396. Реабілітація (лат. *re-* (відновлення) *habilis* (здатність) *rehabilitis-* відновлення здатності (властивостей) – це відновлення здоров'я, функціонального стану і працездатності організму, порушених хворобами, травмами або фізичними, хімічними, соціальними чинниками.

397. Реанімаційна стрічка на основі довжини (Стрічка Броселю) – інструмент для збору вікових показників потерпілого і розрахунку відповідних дозувань лікарських засобів і розмірів медичного обладнання.

398. Реанімація (лат. *animātus* «дихання, життя», *animāre* «вдихати, жити, оживляти, одушевляти», гр. *ἄνεμος* «вітер», англ. *reanimation* «оживлення») – термінове втручання, яке проводять для надання допомоги пацієнтам зі станами, що загрожують життю.

399. Рентгенографія (англ. *projection radiography, plain film radiography, X-ray imaging, roentgenography, X-ray study, X-ray filming*) – це метод діагностики, який проводиться шляхом проектування рентгенівських променів на папір або плівку та дозволяє оцінити анатомічну структуру внутрішніх органів.

400. Репроцесинг медичних виробів – це циклічний процес фізичного та/або хімічного оброблення медичних виробів, для подальшого використання, який охоплює (не обов'язково всі етапи): первинне оброблення в місці використання; розборку; реєстрацію; транспортування контамінованих медичних виробів; приймання; передстерилізаційне оброблення (отримання, реєстрація, очищення, дезінфекція, перевірка); пакування; стерилізацію; зберігання; транспортування стерильних медичних виробів; використання та контроль якості оброблення медичних виробів.

401. Респіраторний дистрес-синдром новонароджених – це гостре захворювання легень, яке виникає переважно в недоношених новонароджених внаслідок дефіциту легеневого сурфактанту і незрілості дихальної системи. Його клінічні симптоми з'являються невдовзі після народження, а клінічний перебіг за відсутності лікування супроводжується погіршенням стану протягом перших 2 днів життя. Дефіцит сурфактанту може спричинюватись недостатньою ендогенною продукцією або інактивацією.

402. Ретракції – (*іноді – втягування*) (від лат. *retractio* – скорочення, зменшення) Видиме втягування тканини між ребрами або навколо ключиць із зусиллям при вдиху. Ретракції є ознакою серйозного утруднення дихання.

403. Рефлекс Кушинга – є відповіддю організму на підвищення внутрішньо-черепного тиску (ВЧТ). Підвищення артеріального тиску має компенсувати підвищення ВЧТ. Подальше підвищення ВЧТ призводить до брадикардії з подальшим порушенням дихання. Крім того, підвищення ВЧТ проявляється наростаючим головним болем, нудотою і блюванням, порушеннями рівноваги, а при значній артеріальній гіпертензії – симптомами синдрому вклинення. Також відомо, як *реакція Кушинга*; з'являється як пізній симптом травми голови.

404. Ритм серця – регулярна діяльність серця, яка проявляється циклічними скороченнями і розслабленнями передсердь та шлуночків.

405. Рівень свідомості (пол. *świadomość*) – рівень сприйняття навколишнього середовища або реагування на нього.

406. Роздування крил носа – надування ніздрів під час дихання – виникає внаслідок збільшення дихального зусилля і є ознакою утруднення дихання.

407. Розміщення – наступний етап у наданні допомоги пацієнту. Це може бути як передавання пацієнта іншому надавачу допомоги шляхом госпіталізації або переведення, так і виписки додому.

408. Розтягнення зв'язок (лат. *distorsio* або часткове пошкодження зв'язок) – травма, яка виникає при дії на тканини сили у вигляді тяги, яка незначно перевищує фізіологічні властивості та не порушує анатомічну безперервність таких еластичних утворень як зв'язки.

409. Розтягнення м'язів – розтягнення або частковий розтягнення або частковий розрив м'яза чи м'язово-сухожилкової частини.

410. Розчин для пероральної регідратації (РПР) – суміш води, глюкози та солей, яку дають перорально або вводять через назогастральний зонд пацієнтам зі зневодненням для компенсації втрат рідини.

411. Розшарування (дисекція) аорти (лат. *dissectio aortae*, англ. *aortic dissection*) – розрив внутрішньої оболонки і потрапляння крові в середню оболонку, що спричиняє відшарування внутрішньої оболонки від середньої і зовнішньої оболонок та утворення псевдопросвіту аорти, який може з'єднуватись зі справжнім просвітом судини.

С

412. Самоушкодження (англ. *self-harm*, що дослівно перекладають як «пошкодження власного тіла») – це умисна спроба завдати собі будь-якої шкоди (здійснити самоушкоджуючі дії), яка, більшістю випадків, не має на меті здійснення суїциду.

413. Сухі свистячі хрипи – дзвінкі шуми постійного характеру ($>0,25$ с), високої частоти (сухі свистячі хрипи), виникають внаслідок турбулентного руху повітря через звужені дихальні шляхи. Оцінюючи сухі свистячі хрипи, необхідно визначити, чи вони є інспіраторними або експіраторними.

– **Інспіраторні сухі свистячі хрипи** – внаслідок звуження дихальних шляхів, розміщених за межами грудної клітки; причини: напр., параліч голосових зв'язок, запальні зміни гортані та трахеї, компресія на трахею ззовні, стороннє тіло.

– **Експіраторні сухі свистячі хрипи** – звуження дихальних шляхів, розміщених всередині грудної клітки; причини: напр., астма, хронічний бронхіт, ХОЗЛ, аспірація шлункового вмісту; рідше — тромбоемболія легеневої артерії, серцева недостатність.

414. Свідома поведінка – найвищий рівень психічного відображення дійсності та взаємодії людини з навколишнім світом, що характеризує її духовну активність у конкретних історичних умовах.

415. Середній артеріальний тиск (САТ) – це середній тиск в артерії потягом завершеного серцевого циклу. Визначається за формулою: $САТ = \text{діастолічний тиск} + (\text{систолический тиск} - \text{діастолічний тиск})/3$.

416. Середостіння (лат. *mediastinum*) – включає структури між передньою стінкою грудної клітки (руків'ям і тілом груднини) і тілами грудних хребців, обмеженими з боків плевральними порожнинами. Верхня апертура грудної клітки – це верхня межа, а діафрагма – нижня. Середостіння поділяється на: *переднє* – містить тимус і великі судини (іноді також частину щитоподібної залози та парацитовидні залози).

середнє – містить серце, перикард, аорту та її гілки, верхню порожнисту вену, легеневі артерії та вени, трахею, основні бронхи, кілька груп лімфатичних вузлів та діафрагмальні і блукаючі нерви.

заднє – стравохід, низхідну аорту, непарні вени, паравертебральні лімфатичні вузли та грудну протоку, а також симпатичні стовбури та блукаючі нерви.

417. Серцева недостатність (англ. *heart failure*, лат. *insufficiencia cordis*) – стан, при якому серце не в змозі перекачувати достатньо крові для перфузії органів; зазвичай призводить до набряку легень або кінцівок.

418. Серцевий напад (Інші можливі терміни – інфаркт міокарда) (лат. *infarctus*) – загибель серцевого м'яза через брак надходження до серця насиченої киснем крові.

419. Серцево-легенева реанімація (СЛР) (англ. *cardiopulmonary resuscitation, CPR*) – проведення компресій грудної клітки й вентиляції легень з метою відновлення спонтанного кровообігу у пацієнта в стані клінічної смерті.

420. Синдром вклинення головного мозку – критичний синдром, який виникає, коли набряк головного мозку проштовхує мозкову тканину через великий потиличний отвір, стискаючи довгастий мозок та призводячи до коми і, зрештою, смерті; симптоми включають розширення зіниці на стороні травми, параліч протилежного від набряку боку тіла, підвищення артеріального тиску та брадикардію.

421. Синдром взаємного обтяження – кожне із пошкоджень збільшує тяжкість загального стану постраждалого і перебігає тяжче та з більшим ризиком ускладнень, ніж при ізолюваній травмі. 24 години і через 48 годин після надходження травмованих в стаціонар.

422. Синдром внутрішньоплевральної кровотечі – накопичення крові в плевральній порожнині (гемоторакс, пневмоторакс, ателектаз, емфізема, зсілий гемоторакс, пульмоніт, пневмонія, плеврит, шокова легень, забій серця, пневмомедиастиnum, міокардит, перикардит).

423. Синдромом загальної контузії (лат. *contusio* – «забій») – загальне ураження організму внаслідок різкого механічного впливу (повітряної, водяної чи звукової хвилі, удару об землю чи воду тощо), що не обов'язково супроводжується механічними ушкодженнями органів і тканин. Характерною ознакою контузії є непритомність (подекуди аж до коми).

424. Синдром напруженого пневмотораксу – скупчення повітря в плевральній порожнині, що призводить до колапсу легені та зміщення середостіння від позитивного наростаючого плеврального тиску.

425. Синдром нижньої порожнистої вени або Синдром Лускунчика (англ. *Renal Nutcracker Syndrome*) – зниження артеріального тиску, яке спостерігається, коли жінка з терміном вагітності понад 20 тиж. перебуває в положенні лежачи. Гіпотензія обумовлена тим, що маса вагітної матки тисне на нижню порожнисту вену і зменшує повернення крові до серця до 30%. Це здавлення лівої ниркової вени, зазвичай між червовою аортою та верхньою брижовою артерією, яке перешкоджає нормальному кровотоку.

426. Синдром пошкодження грудино-реберного каркасу – це перелом кількох ребер (двух чи більше сусідніх ребер).

427. Синдром пошкодження легень – травма грудної клітки, плевральної порожнини, кров'яних судин.

428. Синдром стиснення – системний стан, що виникає внаслідок стиснення м'язів та загибелі клітин. Вивільнення токсичних продуктів, зокрема міоглобіну, призводить до розвитку шоку, гострої ниркової недостатності й зрештою летального результату. Відомий також як травматичний рабдоміоліз.

429. Синдром травматичної асфіксії – тривале здавлення грудної клітки в результаті мінно-вибуховій травмі, тиску важкими предметами.

430. Синдром травматичного ендотоксикозу – тривале стискання ділянок тіла важкими предметами або при перебуванні в одному положенні на твердій поверхні чи фіксованому положенні.

431. Синдром тривалого стиснення, роздавлювання, здавлювання – (СТЗ) – це системна реакція організму на ендотоксикоз внаслідок тривалого здавлювання м'яких тканин, що може проявлятися шоком, гострим пошкодженням нирок, порушеннями серцевого ритму та компартмент-синдромом. Переважна більшість цих проявів є наслідком рабдоміолізу.

432. Синдром турнікетний – характеризується набряком, затвердінням, блідістю шкірних покривів, слабкістю м'язів без паралічу, суб'єктивним занімінням без об'єктивної анестезії.

433. Синкопе (непритомність, зомління) (англ. syncope) – це тимчасова втрата свідомості внаслідок зниження церебральної перфузії. Для втрати свідомості достатньо припинення церебрального кровоплину на 6–8 с або зменшення кількості кисню, що надходить до головного мозку, на 20 %. Синкопе починається раптово і зазвичай самостійно та швидко минає.

434. Система екстреної медичної допомоги – сукупність закладів охорони здоров'я та їх структурних одиниць, які забезпечують організацію та надання екстреної медичної допомоги, у тому числі під час виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків.

435. Система командування інцидентами (СКИ) – комбінація засобів, обладнання, персоналу, процедур і комунікацій, що функціонують у рамках загальної організаційної структури, призначеної для допомоги в управлінні ресурсами під час надзвичайних інцидентів. Її використовують для всіх видів надзвичайних ситуацій і для невеликих, а також великих і складних інцидентів.

436. Системи утримання пасажирів – системи, вбудовані в транспортний засіб, щоб запобігти переміщенню водія та пасажирів по салону автомобіля або випадінню з автомобіля у разі зіткнення, наприклад паски безпеки та подушки безпеки.

437. «Ситуація «завантажуй і їдь» – стосується пацієнта у критичному стані, якого необхідно транспортувати якомога швидше після завершення первинного огляду.

438. Сказ (англ. rabies virus) із поду Lyssavirus) – вірус, що передається через укуси тварин, уражає головний мозок і нерви та може спричинити зміну стану свідомості.

439. Смерть, якій можна запобігти – стани, які призведуть до смерті пацієнта до транспортування в пункт надання остаточної допомоги, якщо їх не усунути.

440. Сортування або тріаж (англ. Triage) – визначення пріоритету або сортування травм чи поранених, зазвичай за 4 категоріями – пріоритет 0, 1, 2 і 3 (чорний, червоний, жовтий, зелений).

441. Спинний мозок (лат. medulla spinalis) – лежить у хребтовому каналі, оточений трьома спинномозковими оболонками і становить циліндрично подовжену частину ЦНС.

442. Сплутаність свідомості – проблеми з ясністю, пригадуванням і організацією думок.

443. Стандартні запобіжні заходи – заходи, які вживає кожен медичний працівник, щоб захистити себе та свого пацієнта від впливу інфікованих агентів; передбачає ставлення до кожного пацієнта та до себе як до інфікованого. Це передбачає щонайменше носіння рукавичок, часто потрібен щиток для обличчя, а іноді – захисний халат.

444. Стиль спілкування – ваша мова та мова тіла під час спілкування з пацієнтом. Позитивний, неупереджений стиль спілкування полегшує обстеження і виконання маніпуляцій, а також скорочує час перебування на місці події.

445. Стабільне бокове положення (СБП) – положення, в яке поміщається людина в невідомому стані, але з наявністю самостійного дихання та пульсу, щоб запобігти западанню язика або захлинутися блювотою в очікуванні приїзду швидкої допомоги.

446. Стенокардія (*лат. angina pectoris*) «Грудна жаба» – біль у серці (тиск у грудях) через недостатнє кровопостачання м'язу серця. Виникає під час фізичних вправ, підйому сходами або після емоційного збудження. Може іррадіювати в ліве плече, шию, нижню щелепу, між лопаток, у ліву підлопаткову зону. Існують такі види стенокардії: нестабільна стенокардія, варіантна стенокардія (стенокардія Принцметала).

447. Стентування – медичне мініінвазивне оперативне втручання, що проводиться з метою встановлення стенту (спеціального каркасу) в просвіт порожнистих органів та судин (наприклад, коронарних судин або жовчної протоки), і забезпечує розширення звуженої патологічним процесом ділянки.

448. Сторонній предмет – чужорідний предмет, який потрапив у тіло ззовні (напр., у дихальні шляхи).

449. Стридор (*лат. «скрип» або «скрегіт»*) – високий звук під час вдиху, викликаний набряком або фізичною обструкцією верхніх дихальних шляхів.

450. Стрес (*англ. stress — напруга, тиск*) – психоемоційний стан людини, зумовлений виникненням надто сильного напруження, викликаного реальною загрозою життю, страхом, тривогою, гнівом, потребою нагального прийняття відповідального рішення (І.С.Вітенко, 1994).

451. Стресор – це чинник, інтерпретація якого в мозку викликає формування негативної емоційної реакції.

452. Судоми (*інший термін – конвульсії*) (*лат. crampus*) – мимовільні м'язові скорочення, викликані підвищеною збудливістю або подразненням рухових нейронів на різних рівнях нервової системи. Судоми можуть бути первинними або викликаними інфекцією, травмою, інтоксикацією або порушенням біохімічного балансу. За характером м'язового скорочення Судоми поділяють на клонічні й тонічні. Клонічні Судоми характеризуються короткочасними скороченнями і розслабленнями окремих груп м'язів, які швидко слідують одне за одним, що викликає стереотипні швидкі рухи з різною амплітудою. Тонічні Судоми являють собою триваліші (до трьох, іноді й більше хвилин) скорочення м'язів, унаслідок яких відбувається «застигання» тулуба і кінцівок у різних вимушених позах.

453. Спеціалізований санітарний транспорт – оснащений спеціальними світловими і звуковими сигнальними пристроями транспортний засіб, призначений для перевезення людини у невідкладному стані та обладнаний для надання екстреної медичної допомоги або призначений для перевезення анатомічних матеріалів людини, які застосовуються для трансплантації.

Т

454. Тактична допомога пораненим в умовах бойових дій – також її називають ТССС; рекомендації щодо допомоги пораненим під час бойових дій, розроблені Комітетом з тактичної допомоги потерпілим (СоТССС).

455. Тактична екстрена медична допомога (ТЕМД) – надання екстреної медичної допомоги в тактичному середовищі, зазвичай в умовах високої загрози та з обмеженими ресурсами.

456. Тампон – це чиста тканина або марля, або звичайний бинт чи бинт, просочений спеціальною речовиною, яка пришвидшує зупинку кровотечі (інші назви – контактний гемостатик, хімічний засіб для зупинки кровотечі, гемостоп).

457. Тампонада серця – порушення функції серця внаслідок підвищення інтраперикардіального тиску, спричиненого накопиченням великої кількості рідини в порожнині перикарда.

458. Тампонування рани (тампонування) – це метод тимчасової зупинки кровотечі, який полягає в щільному заповненні порожнини рани тампоном.

459. Тахікардія (дав.-гр. *ταχύς швидкий та καρδιά серце*) – вища за нормальну частота серцевих скорочень (норма 60-80 ударів за хвилину).

460. Тахіпное (англ. *tachypnea, tachypnoea* (від *tachy – часто і pnein – дихати*) – прискорена частота дихання. У нормі в стані спокою становить 12–15/хв.

461. Теплове виснаження – стан середньої тяжкості, який проявляється підвищенням температури тіла (у межах 37–40 С). Симптоми включають спрагу, головний біль, слабкість, короточасну втрату свідомості, блювання та запаморочення. Часто супроводжується дегідратацією та рясним потовиділенням, а також тахікардією і різким зниженням артеріального тиску. Важливою рисою цього стану, яка відрізняє його від теплового удару, є відсутність порушень з боку центральної нервової системи (ЦНС) та порушень функції внутрішніх органів.

462. Теплове синкопе – також пов'язане з вазодилатацією та венозним застоєм. Є ортостатичним явищем, що характеризується нетривалою втратою свідомості, зазвичай спостерігається в осіб, які тривало стоять або різко змінюють позицію тіла в умовах підвищеної температури середовища. Температура тіла під час цього не підвищується.

463. Тепловий гіпергідроз, або пітниця – часто виникає у дітей грудного віку під час їх перегрівання чи перебування у середовищі з високою вологістю. Виглядає як еритематозний папульозний або везикулярний висип, спричинений обструкцією екринових потових залоз.

464. Тепловий набряк – також є легкою формою теплових уражень, проявляється набряком гомілок, кистей та інших ділянок тіла. Це результат вазодилатації та венозного застою. Незважаючи на те що подібне теплове ураження частіше трапляється у людей похилого віку, воно може виникати й у дітей. При цьому температура тіла залишається нормальною, а саме явище не пов'язане із захворюваннями серця чи нирок.

465. Тепловий стрес – є легкою формою теплового ураження. Він проявляється як фізичне виснаження та дискомфорт, набуті в результаті тривалого перебування на спеці або в приміщенні з високою температурою повітря. Симптоми зазвичай нетяжкі, температура тіла залишається в межах норми.

466. Тепловий удар – найтяжчий прояв теплового ураження та результат порушення терморегуляції. Це стан, який загрожує життю і характеризується підвищенням температури тіла вище 40°C, що супроводжується порушенням функцій ЦНС та виникає у зв'язку з надмірним перебуванням у середовищі з високою температурою повітря. Порушення ЦНС можуть проявлятися як збудження, дезорієнтація, делірії або кома.

467. Теплові судоми – (або судоми, пов'язані з фізичним навантаженням) – мимовільні скорочення скелетних м'язів, що виникають під час або після фізичного навантаження, часто в поєднанні з високою температурою навколишнього середовища. Судоми зазвичай болісні. Лікування: спокій, відновлення водного балансу, виправи, спрямовані на розтягнення м'язів та сухожилля.

468. Теплопровідність – один із видів перенесення теплоти (енергії теплового руху мікрочастинок) від більш нагрітих частин тіла до менш нагрітих, що сприяє вирівнюванню температури. При Т. перенесення енергії відбувається безпосередньо за рахунок передавання енергії від часток (молекул, атомів, електронів), які мають більшу енергію, до часток з меншою енергією.

469. Термінальна пауза – перехідний період між предагонією та агонією, що проявляється різким прискоренням дихання з його подальшою зупинкою, зниженням АТ до нуля та тимчасовим згасанням функції кори головного мозку.

470. Термінальний стан – остання стадія життя, коли внаслідок дії різних патологічних процесів відбувається різке пригнічення збалансовано: діяльності життєвих функцій органів і систем, що підтримують гомеостаз.

471. Термічний інгаляційний опік – термічний опік верхніх дихальних шляхів, спричинений вдиханням полум'я або гарячих газів. Зазвичай нижні дихальні шляхи не уражуються завдяки ефективному охолодженню вологими слизовими оболонками.

472. Термічний опік – ураження тканин, спричинене теплом від полум'я, гарячих рідин, гарячих газів або гарячих твердих речовин.

473. Термоковдра (рятувальна ковдра, ковдра ізотермічна) – спеціальна компактна та легка ковдра, призначена для зменшення тепловтрат чи перегрівання людського тіла в екстрених випадках.

474. Тест із формуванням шкірної складки/стисканням шкіри – простий спосіб перевірки рівня гідратації у дітей. Для цього (як правило, на животі) пальцями утворюється шкірна складка. Якщо рівень гідратації є нормальним, складка розгладжується за менш ніж 2 секунди.

475. Тимчасова порожнина – максимальне тимчасове зміщення тканини внаслідок гідростатичного удару від проходження кулі.

476. Тім'ячко (лат. *fonticulus*, буквально — «джерельце», «фонтанчик») – проміжок (м'яка ділянка) між кістками черепа, що розвиваються, у дітей – зміна вигляду тім'ячка може вказувати на порушення рівня гідратації. В нормі тім'ячко закривається у віці від 12 до 18 місяців.

477. Токсична речовина (токсин) – хімічна сполука неорганічного або органічного походження, яка в міру своєї дії (єдності кількості та якості) при певних умовах викликає отруєння зі своїм специфічним симптомокомплексом.

478. Травма – це порушення структури або функції організму, викликане раптовим механічним, термічним, електричним або хімічним впливом або відсутністю необхідних для нормальної життєдіяльності факторів, таких як кисень або тепло.

479. Травматична зупинка серця (ТЗС) – стан, що визначається загальним фактором, який провокує травму, котра призводить до зупинки серця.

480. Травматична хвороба – фазний патологічний процес, що поступово розвивається при тяжких ушкодженнях, в основі яких лежать порушення гомеостазу, загальних та місцевих адаптаційних процесів, а клінічні прояви залежать від характеру, кількості та локалізації пошкоджень.

481. Транексамова кислота (ТК) – синтетичний аналог амінокислоти лізину. Антитромболітичний засіб, що діє шляхом блокування активації плазміногену до плазміну, який зазвичай розщеплює згустки в організмі. Її застосовували в хірургії, щоб зменшити крововтрату, особливо під час акушерських, гінекологічних та ортопедичних процедур. Останнім часом виник інтерес до застосування цього препарату для зменшення кровотечі у пацієнтів із травмою.

482. Транзиторна ішемічна атака (ТІА) – це транзиторний епізод неврологічної дисфункції, спричинений вогнищевою ішемією головного мозку, спинного мозку або сітківки без гострого інфаркту або пошкодження тканин.

483. Траншейна стопа (імерсійна травма) – форма відмороження, що розвивається внаслідок тривалого (не менше 3-4 діб) охолодження кінцівки у вологому середовищі.

484. Тріада Бека – три клінічні ознаки тампонади серця (розширені вени ший, приглушені тони серця та гіпотензія).

485. Тріада смерті – смертельне поєднання гіпотермії, коагулопатії та метаболічного ацидозу.

486. Тромбоемболія легеневої артерії (ТЕЛА) (англ. *Pulmonary Embolism*) – стан, при якому кров'яний згусток рухається легеневидами судинами і блокує їх. Найчастіше такий згусток утворюється в ногах.

487. Тромболізис – розчинення тромбів медикаментозно.

488. Турнікет (джгут) (фран. *Tourniquet* – «млинок», «вітрячок», «вертушка», англ. *tourniquet*) – засіб для тимчасової зупинки кровотечі з магістральних судин шляхом колового перетискання кінцівки та стискання її тканин (в першу чергу судин).

У

489. Удар – це такий процес короткочасної взаємодії тіл, за якого відбуваються значні зміни швидкостей цих тіл.

490. Ударна хвиля – утворюється за рахунок величезної енергії, що виділяється в зоні реакції, де виключно висока температура і тиск, котрий досягає мільярдів атмосфер.

491. Укус/ужалення отруйної тварини – процес введення отрути шляхом укусу (або ужалення) отруйною твариною.

492. Ураження блискавкою – найчастіше є наслідком крокової напруги від розходження по землі струму із близького розряду, рідше – переміщенням розряду з ураженого об'єкту, а найнебезпечнішим (найчастіше смертельним) є: фізичний контакт з ураженим об'єктом та безпосереднє влучання блискавки. Проходження електричного розряду спричиняє: зупинку роботи серця за механізмом фібриляції шлуночків або асистолії, пригнічення дихального центру (іноді довготривале апное), пошкодження ЦНС з різного ступеня порушенням свідомості, опіки (найчастіше поверхневі), тонічний спазм м'язів (також з переломами кісток).

493. Утоплення – гострий патологічний стан, що розвивається у разі випадкового або навмисного занурення в рідину (головним чином - у воду), що ускладнює або повністю припиняє газообмін із повітряним середовищем при збереженні анатомічної цілісності системи зовнішнього дихання (див. справжнє, асфіктичне, синкопальне утоплення).

494. Утруднення дихання – відчуття утруднення дихання (задишки) може виникати з багатьох причин, включаючи проблеми з легенями та з надходженням кисню, обструкцію дихальних шляхів, прискорене дихання та слабкість дихальних м'язів.

Ф

495. Феномен no-reflow – нездатність відновлювати оксигенацію і адекватний тиск перфузії головного мозку внаслідок невідновлення кортикального потоку після гіпоксії, що триває понад 4-6 хв.

496. Фельдшерські бригади ЕМД – є структурною одиницею центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф або станції екстреної медичної допомоги, яка надає екстрену медичну допомогу людині, що перебуває у невідкладному стані, безпосередньо на місці події та під час перевезення такої людини до закладу охорони здоров'я.

497. Фібриляція (або миготіння) шлуночків (ФШ) - хаотичне асинхронне збудження окремих м'язових волокон або невеликих груп волокон із зупинкою серця і припиненням кровообігу із наявністю на ЕКГ нерегулярних, із частотою 400-600/хв, низько-, середньо- або великоамплітудних коливань.

498. Фізіологічні зміни – нормальні зміни, які відбуваються в організмі жінки під час вагітності. Вони впливають на об'єм крові, життєво важливі функції і навіть на реакцію на гіповолемію.

499. Фіксація пацієнта – методи обмеження рухів та мобільності пацієнтів, з метою попередити розвиток ситуацій, коли такі пацієнти стають небезпечними для себе.

500. Флогастія грудної клітки (грец. *παράδοχος*) – незвичайний, неймовірний, дивний та від (грец. *παρα*) – поруч, біля, порівняно з і грец. (грец. *δόξα*) – думка, погляд, пов'язаного з грец. *λόγος* – положення, догма; грец. *δοκέω* – вважаю, думаю) – стан, при якому множинні переломи ребер у кількох місцях призводять до того, що сегмент грудної клітки відділяється від решти грудної стінки та перешкоджає нормальному диханню.

501. Формула Паркланда – формула, яку використовують для розрахунку об'єму в/в розчинів, необхідних для рідинної реанімації пацієнта з опіками протягом перших 24 годин після отримання ним опіку. Розрахунок проводять за формулою: 4 мл розчину X вага в кілограмах X загальна площа опіку. Половину слід ввести протягом перших 8 годин, половину — протягом наступних 16 годин.

X

502. Характеристики підозрілого матеріалу/об'єкта – зовнішній вигляд (нааявність попереджувальних написів, знаків радіаційної небезпеки), фізичні та хімічні характеристики, на підставі яких можна зробити висновки щодо його природи, властивостей, радіонуклідного та хімічного складу, а також можливого призначення, походження тощо.

503. Хвилинний об'єм – об'єм повітря, що вдихається і видихається за 1 хв. Коливається від 5 до 12 л/хв.

504. Хвороба, захворювання, недуга (заст. розм. *бóлість*, діал. *хорóба*) – порушення функцій організму зазвичай з ідентифікованими особливими ознаками та симптомами.

505. Хімічний опік – ураження шкіри або інших органів тіла внаслідок впливу їдких або токсичних хімічних речовин.

506. Хімічно небезпечний об'єкт (ХНО) – об'єкт, де виготовляють, використовують як сировину, зберігають чи транспортують сильнодіючі отруйні речовини; при аварії та зруйнуванні якого можуть відбутися масові ураження людей, тварин і рослин.

507. Холера (грец. *Χολή* — «жовч» і грец. *Ροή* – «текти», «витікати»), (грец. *χολέρα*, англ. *cholera*) – бактеріальна інфекція, що спричиняє сильну водянисту діарею; випорожнення при цьому нагадують рисовий відвар.

508. Холодова травма – це вид термічної травми, де основним ушкоджуючим фактором є дія низких (+5 °С та нижчих) температур та часу впливу холоду на організм місцево або загально.

509. Холодовий стрес (переохолодження) – це гостра або хронічна психофізіологічна реакція організму, що була спричинена впливом на людину кліматичних умов, при яких тепловіддача тіла більше або дорівнює рівню теплового балансу, підтримуваного за рахунок значного фізіологічного навантаження, та не завжди може бути компенсована.

510. Хребет, також **хребетний стовп** (*лат. collumna vertebralis*) – 33 хребці, які захищають спинний мозок, має 5 відділів: шийний відділ (7 хребців, C1–C7); грудний відділ (12 хребців, Th1–Th12); поперековий відділ (5 хребців L1–L5); крижовий відділ (5 хребців, S1–S5) куприковий відділ (3-4 хребців, Co1–Co4).

511. Хрипи – високий звук, схожий на хрускіт паперового пакета, який можна почути за допомогою стетоскопа. Причиною хрипів є наявність рідини у повітряних просторах легень. Інший можливий термін – крепітації.

512. Хронічне захворювання (*заст. розм. більість, діал.хороба*) – тривала або рецидивна хвороба, яка може бути основною причиною гострого стану, що спричинив необхідність невідкладної медичної допомоги. Потрібно розрізняти ознаки та симптоми хронічного захворювання і травми.

513. Хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) – термін, що описує порушення структури легень (емфізему) і хронічне запалення, що викликають спазм нижніх дихальних шляхів і свистячі хрипи.

Ц

514. Церебральний перфузійний тиск (ЦПТ) – різниця градієнта тисків, що спричиняють потік крові через мозок.

515. Центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф (скороч. ЦЕМД та МК) – заклад охорони здоров'я, основним завданням якого забезпечення організації та надання ЕМД на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

516. Циркулярні опіки – опіки, які поширюються навколо певної частини тіла і можуть створювати ефект «тугої пов'язки», обмежуючи кровопостачання (до кінцівки) або дихання (опіки в ділянці грудної клітки або живота).

517. Ціаноз (або **синюха**) – синюшний колір шкіри або губ внаслідок низького рівня кисню в крові.

518. Цілеспрямований огляд – огляд, який виконують, якщо є зосереджений (локалізований) механізм травми або ізольована травма. Огляд обмежується зоною травми.

Ч

519. Чадний газ (монооксид вуглецю – CO) утворюється при неповному згоранні речовин, що містять вуглець (див. Отруєння чадним газом).

520. Час наповнення капілярів – маркер перфузії. Для його визначення проводять короткотривале натискання на ніготь пальця руки, долоню або підшву ступні і спостерігають, скільки часу потрібно для відновлення початкового кольору шкіри (повернення кровотоку). Норма – менш ніж 2 секунди.

521. Черевна порожнина (*лат. cavitas abdominis*) – частина живота від нижніх ребер і в ділянці таза, перед заочеревинним простором; містить товсту і тонку кишки, частину печінки і сечовий міхур. У жінки – також матку, маткові труби і яєчники.

522. Черепно-мозкова травма (ЧМТ) (*лат. Commotio cerebri*), (*лат. Contusio cerebri*), (*лат. Compressio cerebri*) – це фізичне ушкодження тканини головного мозку, яке призводить до тимчасового або постійного порушення функціонування головного мозку (струс, забій, дифузне аксональне ушкодження, гематоми, тощо).

523. ЧСС – частота серцевих скорочень (показник у нормі може різнитися від людини до людини, а також залежно від стану організму).

III

524. Швидка послідовна інтубація (ШПИ) – процес виконання інтубації у пацієнта з високим ризиком аспірації, забезпечуючи седацію, паралізування та обмеження ручної вентиляції після паралічу до завершення інтубації.

525. Швидке вивільнення – швидке вилучення потерпілого з небезпечного місця чи ситуація із застосуванням модифікованих методів обмеження рухливості хребта.

526. Шийний відділ хребта (*лат. vertebrae cervicales*) – частина хребта в ділянці шиї, що містить перші сім хребців.

527. ШИМ – скорочення від «*інший потенційно інфікований матеріал*», з яким може контактувати надавач невідкладної допомоги

528. Шкала AVPU – система для оцінювання рівня свідомості, згідно з якою пацієнтів відносять до однієї з чотирьох категорій: ясна свідомість (Alert), реагує на голос (Verbal), реагує на біль (Pain) і не реагує (Unresponsive).

529. Шкала болю – спосіб оцінки інтенсивності болю у постраждалих чи хворих. Існують шкали для пацієнтів різних вікових категорій та різного стану свідомості.

530. Шкала ком Глазго (ШКГ) – система оцінювання неврологічних функцій травмованого пацієнта. Це сума балів від 3 (не реагує) до 15 (ясна свідомість), яка оцінює реакцію на основі руху очей, вербальної відповіді та рухової реакції.

531. Шок – стан, при якому внутрішні органи не отримують достатньої кількості крові та кисню (порушення перфузії), що призводить до порушення їх роботи.

532. Шок спінальний – шок, обумовлений травмою спинного мозку.

533. Шоковий індекс (ШІ) – це відношення частоти пульсу до систолічного артеріального тиску.

534. Штучна вентиляція легень (ШВЛ, механічна вентиляція, (англ. Mechanical ventilation) – заходи направлені на підтримку обміну дихальних газів (кисню та вуглекислого газу) у легенях за допомогою штучних методів.

СКОРОЧЕННЯ:

ATMIST – акронім, відповідно до якого керівник бригади ЕМД передає інформацію про пацієнта чи постраждалого до лікувального закладу, куди здійснюється його транспортування (A – Age of patient (вік хворого / постраждалого); T – Time: time of incident and expected time of arrival at ED (час інциденту та приблизний час транспортування в лікарню); M – Mechanism of injury. (механізм травми); I – Injuries suspected (можливі травми); S – Signs/Symptoms. (показники життєдіяльності); T – Treatment (лікування та маніпуляції).

DRABC – алгоритм проведення первинного огляду на догоспітальному етапі D (danger) – небезпека, R (response) – реакція, A (airways) – дихальні шляхи, B (breathing) – дихання, C (circulation) – кровообіг.

DCAP-BLS – аббревіатура від – деформації (Deformities), забої (Contusions), садна (Abrasions), проникні рани (Penetrations), опіки (Burns), рвані рани (Lacerations), набряки (Swelling).

ЕКМО – екстракорпоральна мембранна оксигенація.

ЕМД – екстрена медична допомога.

ITLS (англ.) – Міжнародна підтримка життя при травмі International Trauma Life Support, неприбуткова організація, що створена для навчання надання допомоги при випадках травми на догоспітальному етапі. ITLS була заснована у 1982 році як «Базова підтримка життя при травмі» англ. Basic Trauma Life Support (BTL).

FAST – акронім оцінювання загального стану за підозри на інсульт - F (Face = Обличчя); A (Arms = Кінцівки); S (Speech = Мова); T (Time = Час).

LEMON – техніка для прогнозування складної інтубації. LEMON означає «Знайди аномальну анатомічну будову», «Оціни правило 3-3-2», «Перевір на перешкоди», «Рухливість ший».

PFD – особистий флотаційний пристрій.

PMS – стосується пульсу (Pulse), рухової функції (Motor function) та чутливості (Sensation).

SCIWORA – стосується ушкоджень хребта, які не ідентифікуються на звичайних рентгенівських знімках або КТ. Аббревіатура означає «ушкодження спинного мозку без рентгенологічних відхилень» (англ. spinal cord injury without radiographic abnormality, SCIWORA).

ЦЕМД та МК – центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф .

РПР – див. «розчин для пероральної регідрації».

TIC – аббревіатура від – болючість (Tenderness), нестабільність (Instability), крепітація (Crepitus).

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. World Health Organization (WHO) and the International Committee of the Red Cross (ICRC), 2018. [Електронний ресурс] / – Режим доступу до ресурсу: <https://www.icrc.org/sites/default/files/external/files/annual-report-2018/icrc-annual-report-2018.pdf>
2. Агенція екстреної медичної допомоги [Електронний ресурс] / – Режим доступу до ресурсу: <https://aemc.org.ua/info/article/106/>
3. Базова екстрена медична допомога при гострих станах і травмах. Копенгаген: Європейське регіональне бюро ВООЗ та Міжнародний Комітет Червоного Хреста, 2018. Ліцензія: CCBY-NC-SA3.0IG.
4. Барбіл. О.В. Українсько - латинський словник клінічних термінів / О.В. Барбіл, Н.С. Шепя. –Ужгород, 2012. – 34 с. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27493/1/УКРАЇНСЬКО%20-%20ЛАТИНСЬКИЙ%20СЛОВНИК.pdf>.
5. Дидик-Меуш Г. М. Українська медицина. Історія назв. / Ганна Михайлівна Дидик-Меуш. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 400 с.
6. Екстрена медична допомога: догоспітальний етап. Новий клінічний протокол // Наказ МОЗ України № 1269 від 05.06.2019 р. / [Електронний ресурс] –Режим доступу до ресурсу: <https://moz.gov.ua/uploads/2/12737- dn 20190605 1269 dod.pdf>.
7. Елсон Рой Л. Догоспітальна допомога при травмах. International Trauma Life Support:пер. з англ. 9-го вид. / Рой Л. Елсон, Кайі Г. Ган, Джон Е. Кемпбелл; наук. ред. пер.: А.О. Волосовець. — К. : ВСВ «Медицина», 2023. — 440 с. : іл.
8. Емпендіум. Портал для лікарів. / [Електронний ресурс] –Режим доступу до ресурсу: <https://empendium.com/ua/manual/>.
9. Закон України від 5 липня 2012 року № 5081-VI «Про екстрену медичну допомогу». [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17#Text>
10. Кніпович М.Ф. Словник медичної термінології. Латинсько-українсько-російський / Кніпович М.Ф. – Київ: Державне медичне видавництво УРСР, 1948. – 442 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eudusa.org/NTShOnline/Book12.pdf>.
11. Кодекс цивільного захисту України [Електронний ресурс] – Редакція від 01.01.2025. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
12. Латина та медична термінологія/[Електронний ресурс] - Режим доступу: https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured:4f97f3bb529c2f49b4ffd64ca6f1f56962d3ca48/ latest/ 457769/index.html.

13. Наказ МОЗ № 488 від 15.03.2022 Про затвердження «Методичних рекомендацій щодо надання екстреної медичної допомоги постраждалим на догоспітальному етапі в умовах бойових дій / воєнного стану». / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0488282-22#Text>

14. Наказ МОЗ №441 від 09.03.2022 року «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах». / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#Text>.

15. Наказ МОЗ України 15.06.2016 № 597 Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги (УКПМД) «Фібриляція передсердь»

16. Наказ МОЗ України від 04.03.2022 № 412 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо конверсії турнікета у травмованих в зонах тактичної екстреної медичної допомоги»

17. Наказ МОЗ України від 05.05.2021 № 873 «Про затвердження Уніфікованого клінічного протоколу вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Респіраторний дистрес-синдром у передчасно народжених дітей»» / [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/497056__675313

18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги» № 1114 від 21 листопада 2021 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1114-2012-%D0%BF#Text>

19. Репроцесинг медичних виробів | Центр громадського здоров'я. (б. д.). Центр громадського здоров'я України | МОЗ. <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/infekciyniy-kontrol-0/profilaktika-infekciy-ta-infekciyniy-kontrol/reprocesing-medichnikh-virobiv>

20. Синдром тривалого здавлювання : методичні рекомендації для підготовки до практичних занять здобувачів вищої медичної освіти 3-го року навчання з дисципліни «Загальна хірургія» укладачі Д. В. Васильєв, М. С. Матвєєнко, Т. В. Козлова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. –24 с. ». / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/4f6b39c3-4135-4707-a73a-a761b57d1f54/content>.

21. Скрипченко І.Т. Термінологічний словник-довідник з «Домедичної допомоги» для майбутніх правоохоронців [Електронне видання] / І.Т Скрипченко, Х.С. Данилюк. – 2020. – 41 с. – Режим доступу до ресурсу: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/6636/1/Словник%20Домед%20підгот2021.pdf>.

22. Слабкий Г. О. Визначення термінів з питань соціальної медицини та організації охорони здоров'я (методологічні і методичні аспекти). Науково-довідкове видання / Г. О. Слабкий, Т. К. Кульчицька, Г. В. Курчатов. – Київ, 2009. – 34 с. [Електронний ресурс] / – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/28822/1/ГЛОСАРІЙ%20ТЕРМІНІВ.pdf>.

23. Тимошенко М.М., Мінчук Г.Я. Пам'ятка для інспектора з радіаційного контролю. / М.М.Тимошенко, Г.Я. Мінчук – К.: КіС ПЛЮС, 2013. — 40 с. / [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/a/107095.pdf>

24. Фармацевтична енциклопедія. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>

Навчальне видання

ГЛОСАРІЙ
МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ
З ДИСЦИПЛІН МЕДИЦИНА НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ,
ЕКСТРЕМАЛЬНА МЕДИЦИНА, ЕКСТРЕНА ТА НЕВІДКЛАДНА
МЕДИЧНА ДОПОМОГА

Підписано до друку 18.07.2025.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.

Друк цифровий.

Друк. арк. 4,25. Умов. друк. арк. 3,95. Обл.-вид. арк. 3,78.
Наклад 100 прим. Зам. № 4936/1.

Віддруковано ФОП Корзун Д.Ю. з оригіналів замовника.
Свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця
серія В02 № 818191 від 31.07.2002 р.

Видавець ТОВ «ТВОРИ».

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.

21034, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.

Тел.: 0 (800) 33-00-90, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852, (098) 46-98-043.

e-mail: info@tvoru.com.ua

<http://www.tvoru.com.ua>